

DECIZIA Nr.136 din 3 martie 2021

referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art.539 din Codul de procedură penală

Publicată în Monitorul Oficial nr.494 din 12.05.2021

Valer Dorneanu	- președinte
Cristian Deliorga	- judecător
Marian Enache	- judecător
Daniel Marius Morar	- judecător
Mona-Maria Pivniceru	- judecător
Gheorghe Stan	- judecător
Livia Doina Stanciu	- judecător
Elena-Simina Tănăsescu	- judecător
Varga Attila	- judecător
Benke Károly	- magistrat-asistent șef

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală, excepție ridicată de Cristian Marius Niță în Dosarul nr.5090/63/2017 al Tribunalului Dolj – Secția I civilă și care constituie obiectul Dosarului Curții Constituționale nr.2794D/2017.

2. Dezbaterile inițiale au avut loc în ședința publică din 18 iunie 2020, cu participarea reprezentantului Ministerului Public, procuror Dana-Cristina Bunea, fiind consemnate în încheierea de ședință de la acea dată, când Curtea, în temeiul dispozițiilor art.57 și ale art.58 alin.(3) din Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, a dispus amânarea pronunțării pentru data de 9 iulie 2020. La această dată, în temeiul dispozițiilor art.57 și ale art.58 alin.(1) teza întâi din Legea nr.47/1992, Curtea a dispus amânarea pronunțării pentru data de 29 septembrie 2020, iar, ulterior, în temeiul dispozițiilor art.57 și ale art.58 alin.(3) din Legea nr.47/1992, a dispus amânarea pronunțării pentru data de 29 octombrie 2020, după care, în temeiul dispozițiilor art.57 și ale art.58 alin.(1) teza întâi din Legea nr.47/1992, a dispus amânarea succesivă a pronunțării pentru datele de 18 noiembrie 2020 și 15 decembrie 2020. La această din urmă dată, în temeiul dispozițiilor art.57 și ale art.58 alin.(3) din Legea nr.47/1992, Curtea a dispus amânarea succesivă a pronunțării pentru datele de 26 ianuarie 2021 și 23 februarie 2021. La această din urmă dată, în temeiul dispozițiilor art.57 și ale art.58 alin.(1) teza întâi din Legea nr.47/1992, Curtea a dispus amânarea pronunțării pentru data de 3 martie 2021, dată la care a pronunțat prezenta decizie.

CURTEA,

având în vedere actele și lucrările dosarului, constată următoarele:

3. Prin Încheierea din 6 noiembrie 2017, pronunțată în Dosarul nr.5090/63/2017, **Tribunalul Dolj – Secția I civilă a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală**, excepție ridicată de Cristian Marius Niță într-o cauză având ca obiect soluționarea unei acțiuni pentru repararea pagubei formulată împotriva statului român, prin Ministerul Finanțelor Publice, și întemeiată, în principal, pe dispozițiile art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală. Acțiunea a fost motivată, în esență, pe faptul că autorul excepției de neconstituționalitate a fost supus unor măsuri preventive privative de libertate în cursul procesului penal, însă a fost achitat, atât în fond, cât și în apel, în temeiul art.16 alin.(1) lit.b) teza a doua din Codul de procedură penală, în condițiile în care, deși s-a împlinit termenul de prescripție special, a solicitat, în temeiul art.18 din Codul de procedură penală, continuarea procesului penal.

4. **În motivarea excepției de neconstituționalitate**, se arată că textul criticat este neconstituțional în măsura în care se interpretează în sensul în care persoana arestată preventiv în cursul procesului penal, deși achitată la finalul acestuia, nu beneficiază de despăgubiri în cazul în care nu s-a statuat expres asupra nelegalității arestării preventive. Se menționează că acest sens neconstituțional al textului este aplicat în prezent ca urmare a Deciziei nr.15 din 18 septembrie 2017, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii.

5. Se susține că această interpretare este una restrictivă, de natură să obstrucționeze realizarea scopului urmărit de legiuitor, acela de a permite repararea prejudiciului cauzat prin privarea nelegală de libertate în cursul procesului penal, finalizat prin achitare, întrucât constituie eroare judiciară și situația în care o persoană este arestată preventiv în cursul procesului, iar, la final, aceasta este achitată definitiv pe motivul lipsei de vinovăție. Dreptul prevăzut de art.52 alin.(3) din Constituție este, astfel, golit de conținut, creându-se premisele săvârșirii de abuzuri în cursul procesului penal, ce se vor concretiza în privări arbitrare de libertate.

6. Se solicită reconsiderarea jurisprudenței Curții Constituționale în privința textului legal criticat și valorificarea Deciziei Curții Constituționale nr.255 din 20 septembrie 2001, prin care s-a statuat că o reglementare este neconstituțională în măsura în care se interpretează - contrar prevederilor art.52 alin.(3) din Constituție - că nu are dreptul la repararea pagubei persoana împotriva căreia s-a luat o măsură preventivă, iar ulterior a fost scoasă de sub urmărire sau a fost achitată în temeiul oricăruia dintre cazurile de achitare prevăzute de Codul de procedură penală.

7. **Tribunalul Dolj – Secția I civilă** apreciază că excepția de neconstituționalitate este neîntemeiată. Se arată că textul criticat instituie tocmai normele procedurale necesare exercitării dreptului la repararea prejudiciului cauzat prin erorile judiciare. Legiuitorul a condiționat repararea pagubei în cazul privării nelegale de libertate de stabilirea acesteia prin ordonanță a procurorului, prin încheierea definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară, precum și prin încheierea definitivă sau hotărârea definitivă a instanței de judecată investite cu judecarea cauzei, fapt care instituie în sarcina organelor judiciare antereferte obligația de a se pronunța cu privire la caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate dispuse pe parcursul procesului penal, inclusiv în etapele anterioare celei în care se pronunță hotărârea definitivă și care au făcut obiectul controlului pe calea contestației sau care ar fi putut fi contestate, conform art.204-206 din Codul de procedură penală. De asemenea, aceasta presupune obligația instanței de judecată care se pronunță prin hotărâre definitivă asupra cauzei de a stabili caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate.

8. Potrivit prevederilor art.30 alin.(1) din Legea nr.47/1992, încheierea de sesizare a fost comunicată președinților celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Avocatului Poporului, pentru a-și exprima punctele de vedere asupra excepției de neconstituționalitate ridicate.

9. **Avocatul Poporului** apreciază că dispozițiile art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală sunt neconstituționale în măsura în care se consideră că dreptul la repararea pagubei se acordă numai în situațiile expres și limitativ specificate de lege. Dispozițiile criticate trebuie să fie subordonate principiului constituțional al responsabilității statului față de persoanele care au suferit din cauza unei erori judiciare, consacrat de art.52 alin.(3) teza întâi din Constituție. În final, se arată că prin Decizia nr.179 din 29 martie 2016 și Decizia nr.133 din 9 martie 2017, Curtea Constituțională a respins ca neîntemeiată excepția de neconstituționalitate.

10. **Președinții celor două Camere ale Parlamentului și Guvernul** nu au comunicat punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

11. **Curtea Constituțională** a solicitat la data de 30 octombrie 2020, prin intermediul agentului său de legătură la Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), informații referitoare la problema dreptului la repararea pagubei de către stat în cazul persoanei față de care, în cursul procesului penal, a fost dispusă, în mod legal, o măsură privativă sau restrictivă de libertate, urmată, ulterior, de o soluție fie de netrimitere în judecată, fie de achitare în legislația statelor membre și în jurisprudența instanțelor constituționale/ supreme al acestora. La solicitarea Curții Constituționale au răspuns un număr de 20 de state, și anume Africa de Sud, Austria, Azerbaidjan, Brazilia, Bulgaria, Cehia, Croația, Germania, Kosovo (stat nerecunoscut de România), Letonia, Liechtenstein, Mexic, Republica Moldova, Polonia, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia, Turcia și Țările de Jos, dintre care 17 state recunosc acest drept, 2 state în anumite condiții [Africa de Sud și Brazilia], iar unul nu îl recunoaște [Mexic]. Totodată, din răspunsul agentului de legătură al Curții Europene a Drepturilor Omului rezultă că și Armenia recunoaște dreptul anterefert.

CURTEA,

examinând încheierea de sesizare, punctul de vedere al Avocatului Poporului, raportul întocmit de judecătorul-raportor, înscrisurile depuse, concluziile procurorului, prevederile legale criticate, raportate la prevederile Constituției, precum și Legea nr.47/1992, reține următoarele:

12. Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit prevederilor art.146 lit.d) din Constituție, precum și ale art.1 alin.(2), ale art.2, 3, 10 și 29 din Legea nr.47/1992, să soluționeze excepția de neconstituționalitate.

13. **Obiectul excepției de neconstituționalitate**, astfel cum a fost formulat, îl constituie art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală. În realitate, având în vedere criticile de

neconstituționalitate formulate, coroborate cu situația de drept existentă în cauză, Curtea reține că obiect al controlului de constituționalitate îl reprezintă art.539 din Codul de procedură penală, care are următorul cuprins:

„(1) *Are dreptul la repararea pagubei și persoana care, în cursul procesului penal, a fost privată nelegal de libertate.*

„(2) *Privarea nelegală de libertate trebuie să fie stabilită, după caz, prin ordonanță a procurorului, prin încheierea definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară, precum și prin încheierea definitivă sau hotărârea definitivă a instanței de judecată investită cu judecarea cauzei*”.

14. În opinia autorului excepției de neconstituționalitate, prevederile legale criticate contravin dispozițiilor constituționale ale art.52 alin.(3) teza întâi privind răspunderea patrimonială a statului pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare.

15. Examinând excepția de neconstituționalitate, Curtea reține că dispozițiile art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală au mai format obiectul controlului de constituționalitate. Prin deciziile pronunțate a fost analizată constituționalitatea în sine a dreptului la repararea pagubei în cazul privării *nelegale* de libertate în cursul procesului penal din perspectiva art.20 alin.(1) din Constituție coroborat cu art.5 par.5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor aspecte procedurale de valorificare a acestuia din perspectiva art.1 alin.(3) și (5), art.21 alin.(1)-(3) și art.52 alin.(3) din Constituție [a se vedea Decizia nr.48 din 16 februarie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.346 din 5 mai 2016, Decizia nr.179 din 29 martie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.306 din 21 aprilie 2016, Decizia nr.271 din 10 mai 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.519 din 11 iulie 2016, sau Decizia nr.133 din 9 martie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.364 din 16 mai 2017]. În prezenta cauză, însă, principala critică de neconstituționalitate care se desprinde din motivarea excepției se circumscrie determinării sferei dreptului persoanei la repararea pagubei în cazul privării de libertate dispuse în cursul procesului penal. Astfel, această critică se axează pe faptul că reglementarea însăși a dreptului la repararea pagubei în concepția art.539 din Codul de procedură penală este mult prea restrictivă, întrucât condiționează acest drept numai de criteriul nelegalității privării de libertate și refuză luarea în considerare a unui criteriu alternativ, cu caracter complinitor, care să valorifice soluția de achitare pronunțată – și implicit pe cea de clasare dată conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală –, indiferent de modul în care a fost dispusă măsura privativă de libertate în cursul procesului penal, aspect care nu a mai format obiect al analizei Curții Constituționale în coordonatele noului Cod de procedură penală și asupra căruia Curtea urmează a se pronunța prin prezenta decizie.

16. Dintr-o perspectivă istorică, Curtea observă că dreptul la repararea pagubei în cazul privării de libertate în cursul procesului penal a fost reglementat și în Codul de procedură penală din 1968. Inițial, art.504 alin.2 din Capitolul IV – *Repararea pagubelor în cazul condamnării sau al arestării pe nedrept* din titlul IV – *Proceduri speciale* din Partea specială a Codului de procedură penală din 1968 stabilea că beneficia de dreptul la repararea de către stat a pagubei suferite persoana care a fost arestată în cursul procesului penal, proces în care s-a dispus achitarea/ scoaterea de sub urmărire penală pentru motivele prevăzute de art.10 alin.(1) lit.a) și c) din cod [fapta nu există/ fapta nu a fost săvârșită de învinuit sau de inculpat].

17. Prin Decizia Curții Constituționale nr.255 din 20 septembrie 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.837 din 27 decembrie 2001, având în vedere art.48 alin.(3) din Constituție [devenit art.52 alin.(3) după revizuirea și republicarea Constituției], a fost admisă excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.504 alin.2 din Codul de procedură penală din 1968 și s-a constatat că acestea sunt constituționale numai în măsura în care nu limitează la ipotezele prevăzute în alin.1 al aceluiași articol dreptul la repararea pagubei al persoanei împotriva căreia s-a luat o măsură preventivă, iar ulterior a fost scoasă de sub urmărire sau a fost achitată. Prin urmare, beneficia de dreptul la repararea de către stat a pagubei suferite persoana care a fost arestată în cursul procesului penal, proces în care s-a dispus achitarea/ scoaterea de sub urmărire penală, așadar, pentru toate motivele prevăzute de art.10 alin.(1) lit.a)-e) din cod [fapta nu există; fapta nu este prevăzută de legea penală; fapta nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni; fapta nu a fost săvârșită de învinuit sau de inculpat; faptei îi lipsește unul din elementele constitutive ale infracțiunii; există vreuna din cauzele care înlătură caracterul penal al faptei].

18. Ulterior, art.I pct.219 din Legea nr.281/2003 privind modificarea și completarea Codului de procedură penală și a unor legi speciale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.468 din 1 iulie 2003, a modificat art.504 alin.2 din Codul de procedură penală, iar noua soluție legislativă a reglementat dreptul la repararea de către stat a pagubei suferite de persoana care, în cursul procesului penal, a fost privată de libertate ori căreia i s-a restrâns libertatea *în mod nelegal*, fără a se mai face vreo mențiune cu privire la soluția de achitare/ scoatere de sub urmărire penală.

19. Noul Cod de procedură penală reglementează, la rândul său, în art.539, dreptul persoanei la repararea pagubei în cazul privării nelegale de libertate dispuse în cursul procesului penal. Cu alte cuvinte, dreptul la repararea pagubei este condiționat în mod exclusiv de caracterul nelegal al privării de libertate, criteriu care nu ține seama de soluția dată/ pronunțată de procuror sau instanța judecătorească, după caz, pe fondul acuzației în materie penală.

20. Analizând conținutul normativ al art.539 din Codul de procedură penală, Curtea reține că acesta reglementează dreptul la repararea pagubei al persoanei față de care au fost dispuse în mod nelegal măsuri preventive privative de libertate sau alte măsuri de fapt cu efect similar, neprevăzute de lege. Dacă aceste din urmă măsuri intră *de plano* sub incidența textului criticat, sub aspectul măsurilor preventive privative de libertate trebuie realizată o distincție între cele care au fost luate potrivit legii și cele cu încălcarea acesteia.

21. Măsurile preventive sunt instituții de drept procesual penal cu caracter de constrângere, prin care suspectul sau inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite activități care s-ar răsfrânge negativ asupra desfășurării procesului penal sau asupra atingerii scopului acestuia, sunt măsuri de constrângere puse la dispoziția organelor judiciare penale pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal, pentru a împiedica sustragerea suspectului sau a inculpatului de la urmărirea penală ori de la judecată sau pentru prevenirea comiterii de către acesta a unei alte infracțiuni [Decizia nr.744 din 13 decembrie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.102 din 6 februarie 2017, paragrafele 25 și 26]. Din perspectiva naturii/substanței, duratei, efectelor, modalității de executare și a intensității, atât măsura arestului preventiv, cât și măsura preventivă a arestului la domiciliu privesc o interferență majoră în dreptul la libertate individuală a persoanei [Decizia nr.650 din 11 noiembrie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.30 din 14 ianuarie 2015, paragraful 26]. Privarea de libertate poate îmbrăca diverse forme, nu întotdeauna asemănătoare cu închisoarea, acestea fiind necesar a fi evaluate nu din perspectiva formei, ci a conținutului, cum ar fi obligația de a sta într-un spațiu limitat, izolarea de societate și de familie, încetarea îndeplinirii îndatoririlor oficiale, imposibilitatea contactului liber cu diferite categorii de persoane [Decizia nr.361 din 7 mai 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.419 din 12 iunie 2015, paragraful 15]. Întrucât prin luarea măsurilor preventive se aduce atingere dreptului fundamental al inviolabilității persoanei, așadar, libertății individuale, atât legislația națională (Codul de procedură penală, art.23 din Constituția României), cât și cea europeană (art.5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale) au instituit o serie de garanții procesuale care să prevină abuzul și arbitrarul în luarea, menținerea, prelungirea și confirmarea acestora, transpuse în numeroase condiții ce trebuie realizate cumulativ [Decizia nr.303 din 4 mai 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.602 din 26 iulie 2017, paragraful 18].

22. Curtea observă că măsurile preventive pot fi dispuse dacă există probe sau indicii temeinice din care rezultă suspiciunea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune și dacă sunt necesare în scopul asigurării bunei desfășurări a procesului penal, al împiedicării sustragerii suspectului ori a inculpatului de la urmărirea penală sau de la judecată ori al prevenirii săvârșirii unei alte infracțiuni [art.202 alin.(1) din Codul de procedură penală]. Noul Cod de procedură penală prevede cinci măsuri preventive - reglementate expres și limitativ în art.202 alin.(4), trei fiind privative de libertate (reținerea, arestul la domiciliu și arestarea preventivă), iar alte două fiind restrictive de drepturi (controlul judiciar și controlul judiciar pe cauțiune). Măsurile preventive sunt măsuri procesuale ce vizează în mod direct fie starea de libertate a suspectului sau a inculpatului, concretizându-se în privarea acestuia de libertate, în cazul reținerii, al arestării preventive și al arestului la domiciliu (clasificate astfel ca fiind măsuri preventive privative de libertate), fie alte drepturi sau libertăți fundamentale, în cazul controlului judiciar și în cel al controlului judiciar pe cauțiune (clasificate ca fiind măsuri preventive neprivative de libertate). Deși atât reținerea, arestul la domiciliu, arestul preventiv, cât și controlul judiciar fac parte din categoria măsurilor preventive, măsura controlului judiciar este, spre deosebire de primele, o măsură restrictivă de libertate, iar nu una privativă de libertate (a se vedea Decizia nr.650 din 11 noiembrie 2014 referitoare la natura arestului la domiciliu).

23. Reținerea se dispune de organul de cercetare penală sau procuror în condițiile stabilite de art.209 din Codul de procedură penală. Măsura arestului la domiciliu [art.222] și a arestului preventiv [art.223] se iau pentru prevenirea unor situații care ar putea periclita buna desfășurare a procesului penal [art.223 alin.(1) lit.a)-c)] sau a unor stări de pericol pentru ordinea publică [art.223 alin.(1) lit.d) și alin.(2)]. Luarea acestor măsuri preventive privative de libertate se realizează de judecătorul de drepturi și libertăți, de judecătorul de cameră preliminară sau de instanța judecătorească în fața căreia se află cauza, iar procedura corespunzătoare este reglementată de art.218-240 din Codul de procedură penală.

24. Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, o arestare sau detenție în sensul art.5 par.1 lit.c) din Convenție trebuie să îndeplinească trei condiții, și anume să se bazeze pe o

suspiciune rezonabilă, să fie luată de autoritatea competentă și să fie legală și în conformitate cu procedura prevăzută de lege [Hotărârea din 28 noiembrie 2017, pronunțată în cauza *Merabishvili împotriva Georgiei*, paragrafele 183-186]. În Hotărârea din 16 iunie 2005, pronunțată în Cauza *Storck împotriva Germaniei*, paragraful 122, Curtea a reiterat că art.5 par.5 din Convenție creează un drept direct la reparații, cu condiția ca instanțele naționale sau cea europeană să constate că solicitantul a fost privat de libertatea sa, contrar art.5 par.1-4 din Convenție [Hotărârea din 29 noiembrie 1988, pronunțată în cauza *Brogan și alții împotriva Regatului Unit*, paragraful 67, sau Hotărârea din 14 ianuarie 2014, pronunțată în cauza *Sâncrăian împotriva României*, paragraful 91].

25. În aceste coordonate, problema de drept pe care Curtea Constituțională trebuie să o examineze vizează existența unei măsuri preventive privative de libertate care îndeplinește cerințele de legalitate cuprinse în Codul de procedură penală și art.5 par.1 lit.c) din Convenție, fiind, așadar, dispusă potrivit legii, dar care *devine nedreaptă* ca urmare a unei soluții de respingere pe fond a acuzației în materie penală formulate.

26. Curtea reține că, spre deosebire de probele care stau la baza unei condamnări, care trebuie să fie de necombătut și din care trebuie să rezulte, dincolo de orice îndoială rezonabilă, concluzia săvârșirii de către inculpat a infracțiunii pentru care este judecat, standardul de probațiune necesar dispunerii măsurilor preventive este cel al capacității de a determina formarea unei bănuieli sau a unei „suspiciuni”. Aceasta din urmă trebuie să fie însă „rezonabilă”. Cum noțiunea de „rezonabil” nu beneficiază de o definiție specifică dreptului penal sau celui procesual penal, Curtea reține că legiuitorul a avut în vedere sensul comun, propriu al termenului. Prin urmare, sintagma „suspiciune rezonabilă” semnifică existența unor probe pe baza cărora, recurgând la un raționament echilibrat, firesc, lipsit de exagerări, să poată fi desprinsă concluzia plauzibilă că suspectul sau inculpatul a săvârșit o infracțiune [Decizia nr.185 din 21 martie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.521 din 5 iulie 2017, paragraful 19].

27. Faptele care dau naștere unor bănuieli de natură să justifice arestarea persoanei în cauză nu trebuie să fie de același nivel cu acelea necesare pentru justificarea unei condamnări sau chiar a formulării unei anumite acuzații, care urmează să fie probată în etapele ulterioare ale urmăririi penale. Absența inculpării sau a trimiterii în judecată a acestei persoane nu presupune, în mod necesar, că scopul privării de libertate nu ar fi conform dispozițiilor art.5 paragraful 1 lit.c); existența acestui scop trebuie privit independent de realizarea lui, pentru că textul antereferit nu impune ca autoritatea care dispune deținerea să fi adunat probe suficiente pentru a formula o acuzație completă la momentul arestării sau al reținerii provizorii [Hotărârea din 29 noiembrie 1988, pronunțată în Cauza *Brogan și alții împotriva Regatului Unit*, paragraful 53, Hotărârea din 28 octombrie 1994, pronunțată în cauza *Murray împotriva Regatului Unit*, paragrafele 55 și 67, sau Hotărârea din 16 octombrie 2001, pronunțată în cauza *O'Hara împotriva Regatului Unit*, paragraful 36].

28. Totodată, Curtea reține că, prin Decizia nr.15 din 18 septembrie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.946 din 27 noiembrie 2017, Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii a stabilit că hotărârea judecătorească de achitare, prin ea însăși, nu poate constitui temei al stabilirii caracterului nelegal al măsurii privative de libertate. Înalta Curte de Casație și Justiție a reținut că hotărârea penală definitivă de achitare nu poate conferi, implicit, caracter nelegal măsurii privative de libertate [paragraful 43]. Standardul probatoriului pentru luarea unei măsuri preventive privative de libertate este mult mai scăzut decât cel necesar pentru pronunțarea unei hotărâri de condamnare, situație în care din probatoriul administrat trebuie să rezulte dincolo de orice îndoială rezonabilă că fapta există, este infracțiune și a fost săvârșită de condamnat [paragraful 49]. „De altfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în jurisprudența sa, interpretând dispozițiile art.5 paragraful 1 din Convenție, a stabilit că faptele care dau naștere la bănuieli care justifică arestarea persoanei în cauză nu trebuie să fie de același nivel ca acelea necesare pentru justificarea unei condamnări sau chiar pentru a fundamenta o anumită acuzație; acestea au a fi probate în faza ulterioară a urmăririi penale angajate împotriva persoanei reținute. Absența inculpării sau a trimiterii în judecată a acestei persoane nu presupune, în mod necesar, că o privare de libertate pentru existența unor bănuieli legitime de săvârșire a unei infracțiuni nu ar fi conformă scopului dispozițiilor art.5 paragraful 1 lit.c); existența acestui scop trebuie privită independent de realizarea lui, pentru că textul discutat nu impune ca poliția sau autoritatea care dispune arestarea să fi adunat probe suficiente pentru a formula o acuzație completă, sau în momentul arestării, sau pe timpul reținerii provizorii, care este limitată în timp [Murray contra Regatului Unit, 28.10.1994]” – [paragraful 50].

29. Prin aceeași decizie, paragraful 54, Înalta Curte de Casație și Justiție a statuat următoarele: „caracterul nelegal al măsurii preventive privative de libertate nu poate fi dedus din soluția pronunțată în soluționarea conflictului de drept penal de către instanța investită cu soluționarea în fond a cauzei, ci trebuie constatat de organele competente prin raportare la prevederile legale aplicabile în materie”. Totodată, prin Decizia nr.11 din 17 aprilie 2019, pronunțată de Înalta Curte de Casație și

Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.613 din 24 iulie 2019, s-a stabilit că nelegalitatea măsurii trebuie demonstrată și trebuie să rezulte din încălcări determinate ale legii, adică nerespectarea condițiilor legale de luare, prelungire ori menținere a măsurii preventive [*ad similibus*, a se vedea și Decizia nr.15 din 18 septembrie 2017, paragraful 52].

30. Prin urmare, rezultă că soluția de clasare dată conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală sau de achitare nu califică, în mod explicit sau implicit, privarea de libertate dispusă în cursul procesului penal ca fiind nelegală, ceea ce înseamnă că prevederile art.539 din Codul de procedură penală exclud dreptul persoanei la repararea pagubei în considerarea acestei ipoteze.

31. Cu privire la această situație normativă, Curtea a constatat că dreptul la repararea pagubei în cazul privării nelegale de libertate, prevăzut la art.539 din Codul de procedură penală, constituie o preluare, prin normele procesual penale naționale, a dispozițiilor art.5 paragraful 5 din Convenție, al cărui standard de protecție este unul minim, statele membre fiind îndreptățite să ofere, prin legislația internă, o protecție juridică sporită libertății individuale, prin reglementarea dreptului la reparații și în alte situații decât cele expres rezultate din norma de la art.5 paragraful 5 din Convenție [Decizia nr.48 din 16 februarie 2016, paragraful 17].

32. Curtea observă că, în jurisprudența sa privind art.539 din Codul de procedură penală, a reținut că procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de privare nelegală de libertate este o procedură specială, fiind cuprinsă în Codul de procedură penală. Dispunerea acestor norme procesual penale în acest act normativ are relevanță din perspectiva stabilirii regimului juridic specific al acestei forme de răspundere a statului în raport cu regimul altor forme de răspundere juridică, de drept comun, cum ar fi răspunderea civilă delictuală, reglementată în art.1.349 și art.1.357-1.380 din noul Cod civil. Așadar, procedura reglementată de art.539 din Codul de procedură penală este o procedură specială care derogă de la dreptul comun în temeiul principiului *specialia generalibus derogant*. De asemenea, procedura specială, reglementată în art.539 din Codul de procedură penală, vizează exclusiv cazurile de privare nelegală de libertate, iar nu alte drepturi fundamentale ale omului, pentru a căror lezare este necesară invocarea altor temeuri de drept, precum dispozițiile art.252 și 253 din Codul civil sau ale art.8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care reglementează consecințele încălcării unor drepturi personale nepatrimoniale, precum dreptul la imagine, demnitate, inclusiv dreptul la viață privată [a se vedea Decizia nr.179 din 29 martie 2016, paragraful 22, sau Decizia nr.133 din 9 martie 2017, paragraful 20].

33. Art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală în interpretarea Deciziei nr.15 din 18 septembrie 2017, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul competent să judece recursul în interesul legii, paragrafele 34 și 35, permite, de principiu, constatarea caracterului nelegal al privării de libertate din cursul procesului penal numai de către instanța penală, ceea ce înseamnă că instanței civile îi rămâne competența de a judeca acțiunea pentru repararea pagubei pe baza constatărilor instanței penale, fără a putea, însă, valorifica, sub acest aspect, o hotărâre de achitare din moment ce privarea de libertate nu este considerată nelegală prin însăși hotărârea pronunțată.

34. Din cele de mai sus, rezultă că legea procesual penală reglementează o procedură specială în privința reparării pagubei materiale sau a daunei morale rezultate dintr-o privare nelegală de libertate dispusă în cursul procesului penal, fără a ține seama în vreun fel sau altul de rezultatul procesului judiciar, ceea ce înseamnă că o măsură privativă de libertate dispusă potrivit legii în cursul procesului penal nu poate da naștere în niciun caz la un drept la despăgubire pe motiv că persoana în cauză a fost achitată/ nu a fost trimisă în judecată conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală. Modul restrictiv în care este redactat art.539 din Codul de procedură penală exclude angajarea acestei răspunderi, ceea ce înseamnă că încălcarea inviolabilității libertății individuale în cazul antereferit nu este considerat prin lege o faptă ilicită care să angajeze răspunderea delictuală a statului și să poată fi valorificată în fața instanței civile, tocmai pentru că sistemul normativ actual nu califică ipoteza enunțată ca fiind o faptă ilicită. În consecință, Curtea reține că, deși libertatea individuală a persoanei a fost limitată în cursul procesului penal, limitare care s-a dovedit în final a fi injustă/ nedreaptă, persoana în cauză este exclusă de la procedura antereferită, prejudiciul suferit rămânând nereparat. *De aceea, revine Curții Constituționale competența să stabilească dacă un asemenea caz de excludere a răspunderii statului corespunde exigențelor art.1 alin.(3), art.23 alin.(1) și art.52 alin.(3) teza întâi din Constituție.*

35. Curtea reține că, în jurisprudența sa, a stabilit o diferență netă între drepturile absolute (de exemplu, dreptul la viață și la integritate fizică și psihică) și cele relative, care pot fi limitate cu respectarea unor anumite condiții (Decizia nr.356 din 25 iunie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.691 din 22 septembrie 2014, paragraful 33). Prevederile art.23 alin.(1) din Constituție consacră inviolabilitatea libertății individuale și a siguranței persoanei. Cât privește libertatea individuală, prevederile constituționale au în vedere libertatea fizică a persoanei, dreptul său de a se

putea mișca liber, de a avea conduita dorită și, totodată, de a nu fi lipsită de libertate decât în cazurile și condițiile prevăzute de lege. Prin urmare, întrucât libertatea individuală nu are un caracter absolut, textul constituțional consacră siguranța persoanei, noțiune ce exprimă ansamblul garanțiilor care protejează persoana aflată în situațiile în care autoritățile statului dispun măsuri privative de libertate, astfel încât limitarea acestei libertăți să se facă numai atunci când este necesar, cu respectarea strictă a condițiilor prevăzute de lege [Decizia nr.458 din 25 iunie 2020, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.581 din 2 iulie 2020, paragraful 48, a se vedea, în același sens, și Decizia nr.499 din 17 septembrie 2019, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.931 din 19 noiembrie 2019, paragraful 27, sau Decizia nr.847 din 12 decembrie 2019, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.223 din 19 martie 2020, paragraful 15].

36. Curtea reține că limitele libertății individuale sunt menționate expres chiar în textul Constituției, respectiv prin dispozițiile art.23 alin.(2)-(12). Privarea de libertate reprezintă măsura și limita libertății individuale, reglementarea sa fiind inerentă exercitării prerogativelor statului în materie legislativă, în sensul că un stat de drept trebuie să dispună de un mecanism normativ apt să definească atât aspectul pozitiv, prin indicarea a ceea ce este circumscris conținutului său, cât și pe cel negativ al dreptului, prin indicarea limitelor/ condițiilor care se impun.

37. Măsurile preventive privative de libertate luate în cursul procesului penal reprezintă o limitare severă/ majoră a libertății individuale a persoanei. Chiar dacă textul constituțional permite limitarea libertății individuale în scopul bunei desfășurări a procesului penal, nu înseamnă că, indiferent de rezultatul acestui proces, atingerea adusă acestei libertăți nu ar trebui reparată. Cu alte cuvinte, deznodământul procesului judiciar trebuie considerat ca fiind un criteriu esențial pentru compensarea nedreptății suferite de persoana în cauză. Statul a apelat la o excepție de la principiul inviolabilității libertății individuale în cursul procesului penal pentru a-și realiza una dintre funcțiile sale principale, respectiv apărarea ordinii publice, însă, odată ce a apelat la acest mecanism de excepție, și-a asumat în mod direct răspunderea pentru aplicarea acestuia. Prin urmare, în cazul în care se dovedește, printr-o ordonanță de clasare/ hotărâre judecătorească definitivă, că acuzația în materie penală adusă persoanei este neîntemeiată, limitările severe aduse libertății individuale a acesteia trebuie să fie compensate. Altfel, inviolabilitatea ar deveni un concept iluzoriu, care ar putea fi nesocotit fără niciun drept la despăgubire ori de câte ori autoritățile statale ar dori acest lucru. Prin urmare, dreptul la despăgubire nu constituie un instrument juridic de garantare a libertății individuale (circumscris cazurilor și condițiilor prevăzute de lege), ci de reparare a încălcării acesteia.

38. Dacă pentru o măsură preventivă privativă de libertate luată în condiții nelegale statul datorează despăgubiri, indiferent de rezultatul procesului penal, tocmai pentru că și-a încălcat propriul său sistem normativ, tot astfel și privarea de libertate a unei persoane față de care, analizând fondul acuzației, statul nu reușește să răstoarne prezumția de nevinovăție reclamă un necesar drept la despăgubire. Fiind privată de libertate în considerarea acuzației aduse, constatarea caracterului neîntemeiat/ neconcordant cu realitatea al acuzației are ca efect reținerea caracterului injust/ nedrept al măsurilor privative de libertate luate împotriva persoanei în cauză, în cursul procesului penal. Situația relevantă indică același grad de severitate a intruziunii în libertatea individuală a persoanei precum ipoteza unei arestări nelegale, neconformă cu normele procedurale, astfel că, în acest caz, dreptul la despăgubire nu poate fi negat. Nerespectarea unor proceduri legale în luarea măsurii preventive privative de libertate, respectiv netemeinicia acuzației în materie penală, acuzație care a determinat luarea măsurii preventive privative de libertate, sunt motive care justifică în aceeași măsură un drept la despăgubire pentru afectarea libertății individuale, chiar dacă temeiurile sunt diferite [nelegalitatea măsurii, respectiv netemeinicia acuzației]. Faptul că privarea de libertate se dovedește a fi injustă și nedreaptă de abia la sfârșitul procesului penal nu înseamnă că nu a fost injustă și nedreaptă chiar la momentul dispunerii ei și că, prin urmare, persoana supusă măsurii nu ar fi fost nedreptățită.

39. Curtea constată că rațiunea și finalitatea existenței statului se fundamentează pe valorile supreme consacrate prin art.1 alin.(3) din Constituție, iar printre acestea se numără și dreptatea, care asigură nu doar buna funcționare a statului, dar și încrederea societății în acțiunea acestuia, în speță, în actul de justiție. Raportul juridic dintre stat și cetățean în cadrul unui proces penal este un raport de putere publică, oferind autorităților abilitate competența de a folosi în mod legitim forța de constrângere a statului. Aceasta trebuie realizată în limitele prevederilor constituționale și legale, astfel încât să fie respectate atât procedurile normate prin lege, cât și drepturile și libertățile fundamentale, principiile de drept și valorile supreme prevăzute în Constituție. Orice acțiune a statului, chiar legală fiind, dacă prin finalitatea ei devine injustă/ nedreaptă pentru cetățean, trebuie însoțită de un remediu normativ corespunzător în vederea restabilirii stării de dreptate atât în privința persoanei în cauză, cât și pentru societate. Prin urmare, evaluarea acțiunii statului strict dintr-o perspectivă legalistă – subsumată în mod mecanic respectării procedurilor legale – poate duce la o concluzie falacioasă în analiza constituționalității normei juridice. De aceea, ea trebuie realizată și din perspectiva

fundamentelor care stau la baza existenței statului. Întrucât valorile supreme consacrate prin art.1 alin.(3) din Constituție reprezintă garanții juridice fundamentale pentru asigurarea supremației Constituției, rezultă că acestea sunt standarde de referință primordiale în cadrul controlului de constituționalitate a normei juridice și, în consecință, trebuie valorizate în mod corespunzător.

40. Dreptatea este un concept constituțional care, având în vedere natura sa moral-filosofică, nu poate cunoaște în sine o normativizare, dar reprezintă cadrul și măsura acțiunii statului. Societatea, în mod rezonabil, pretinde dreptatea, iar statul, prin autoritățile sale, are sarcina de a o impune și valoriza. Dreptatea este un element intrinsec și inseparabil al fiecărei acțiuni etatice care se reflectă asupra drepturilor și libertăților fundamentale. Prin urmare, orice limitare a acestora trebuie însoțită de un set de garanții care să asigure societatea, pe de o parte, că măsura etatică nu numai că nu este arbitrară, ci și justă, iar, pe de altă parte, că, în cazul unor erori de apreciere ale statului, remediul existent este unul apt să corecteze nedreptatea săvârșită. De aceea, raportat la libertatea individuală, devine axiomatic faptul că, dacă s-a făcut dreptate pe fondul acuzației în materie penală, fiind constatată netemeinicia sa, efectele actului de dreptate în mod inevitabil se repercutează și asupra măsurilor preventive privative de libertate luate în cursul procesului penal, ceea ce implică necesitatea existenței unui remediu judiciar de natură a corecta suferința expiată.

41. În consecință, din moment ce statul a aplicat unul dintre mecanismele care justifică o derogare permisă de la inviolabilitatea libertății individuale și ulterior s-a dovedit că acuzația în materie penală adusă nu a fost aptă să răstoarne prezumția de nevinovăție, acțiunea inițială a statului nu poate fi calificată decât ca o faptă nejustificată și, în consecință, ilicită, care angajează răspunderea sa delictuală în temeiul art.1349 din Codul civil, astfel că ea trebuie valorizată în procedura specială reglementată de art.539 din Codul de procedură penală. Soluția dată/ pronunțată pe fondul acuzației în materie penală, favorabilă persoanei acuzate, nu o privează de statutul de persoană prejudiciată și nu compensează daunele aduse persoanei sale prin privarea sa de libertate dispusă în cursul procesului penal, întrucât această soluție nu are natura juridică a unei despăgubiri, ci, din contră, generează un drept la despăgubire. Totodată, statul nu se poate exonera de această răspundere nici dacă dovedește că fiecare dintre prepușii săi a acționat legal. Astfel, este angajată o răspundere obiectivă a statului la repararea pagubei suferite de către persoana în cauză, având ca temei obligația statului de a garanta buna funcționare a serviciului public al justiției.

42. De aceea, statul este obligat să recunoască și să garanteze dreptul la despăgubiri ca urmare a unei privări de libertate dispuse în cursul procesului penal, indiferent de temeiul generator al răspunderii sale, respectiv caracterul nedrept sau nelegal al măsurii privative de libertate. Orice diferențiere sub acest aspect nu este decât una artificială care în final neagă dreptul persoanei vătămate la repararea pagubei suferite ca urmare a unei disfuncții de orice natură a sistemului judiciar. Evident, această răspundere poate fi limitată doar în cazul în care prin faptele sale persoana supusă măsurii a împiedicat/ stânjenit ori a încercat să împiedice/ stânjenească aflarea adevărului, îngreunând/ distorsionând activitatea organelor judiciare, sau a avut o conduită reprobabilă în contextul desfășurării procesului penal.

43. Principiul fundamental care stă la baza răspunderii civile delictuale, conform căruia orice acțiune sau inacțiune care conduce la cauzarea în mod culpabil a unui prejudiciu obligă partea care a săvârșit-o să compenseze dauna, funcționează nu numai dacă acțiunea sau inacțiunea încalcă o anumită dispoziție legală expresă, ci și dacă aceasta încalcă o reglementare constituțională care vizează un drept/ libertate fundamentală. De altfel, Curtea, în jurisprudența sa, a stabilit că drepturile fundamentale consacrate prin Constituție nu au o existență abstractă, ele exercitându-se în corelare și coroborare cu celelalte prevederi constituționale. Această interdependență funcțională determină atât cadrul în care aceste drepturi se exercită, cât și conținutul material concret al acestora [Decizia nr.1533 din 28 noiembrie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.905 din 20 decembrie 2011]. De aceea, având în vedere soluția de achitare pronunțată, art.1 alin.(3) - care reglementează dreptatea ca valoare supremă a statului - și art.23 alin.(1) din Constituție trebuie privite în mod coroborat, fiind intrinsec legate între ele. Aceste dispoziții constituționale reprezintă temeiul pentru justificarea răspunderii delictuale a statului pentru prejudiciul cauzat persoanei supuse unei măsuri preventive privative de libertate.

44. Prin urmare, având în vedere obligația statului de a valoriza dreptatea, încălcarea inviolabilității libertății individuale în cazul analizat constituie o eroare judiciară în sensul art.52 alin.(3) teza întâi din Constituție, dar nu din perspectiva aprecierii judecătorului cauzei care s-a bazat pe materialul probator existent în cauză, ci din perspectiva soluției procesului. Astfel, este inadmisibil ca o persoană achitată să continue să suporte stigmatul privării de libertate la care a fost supusă, fără a i se face o necesară reparație atât materială, cât și morală. De aceea, condiționarea dreptului la despăgubiri strict de caracterul legal al măsurii privative de libertate este de natură să limiteze sfera de aplicare a dispozițiilor art.52 alin.(3) teza întâi coroborat cu art.23 alin.(1) și art.1 alin.(3) din Constituție în condițiile

în care, în temeiul acestor dispoziții constituționale, și soluția de achitare/ clasare dată pe fondul acuzației în materie penală angajează răspunderea statului pentru privarea de libertate.

45. În consecință, Curtea constată că, prin prisma art.1 alin.(3) și art.23 alin.(1) din Constituție, privarea de libertate dispusă în cursul procesului penal soluționat prin aplicarea art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală generează un prejudiciu persoanei supuse acestei măsuri, ceea ce atrage aplicabilitatea art.52 alin.(3) teza întâi din Constituție. Prin urmare, Curtea reține că nu există o relație de congruență între textele constituționale antereferite și viziunea restrictivă a Codului de procedură penală, care leagă dreptul la despăgubiri asociat privării nelegale de libertate de încălcarea unei norme legale în luarea/ prelungirea/ menținerea măsurii preventive. Întrucât un text de lege nu poate restrânge sfera de aplicabilitate a unor prevederi constituționale și nu poate avea prevalență în raport cu o normă de rang constituțional, unei soluții de achitare/ clasare date într-un proces penal pentru motivele antereferite trebuie să i se confere aceeași finalitate reparatorie din moment ce ea dovedește încălcarea aceleiași valori constituționale - inviolabilitatea libertății individuale a persoanei - precum în cazul nerespectării normelor legale privind luarea/ prelungirea/ menținerea măsurii preventive privative de libertate. Este adevărat că situația analizată nu reprezintă un caz de privare nelegală de libertate, însă, având în vedere că ambele ipoteze sunt menite să apere aceleași valori constituționale [dreptatea, libertatea individuală, legalitatea], înseamnă că persoanei căreia i s-a încălcat inviolabilitatea libertății individuale trebuie să i se recunoască și să beneficieze de aceeași protecție. De aceea, Curtea constată că situația analizată reprezintă un caz de privare *nedreaptă* de libertate, ipoteză în care dreptul la despăgubiri al persoanei nu poate fi anihilat. Prin urmare, juxtapunerea celor două ipoteze antereferite în conținutul art.539 din Codul de procedură penală reflectă dimensiunea pleneră și corectă a prevederilor art.52 alin.(3) teza întâi din Constituție, tratamentul lor juridic sub aspectul felului și întinderii reparației, precum și al acțiunii pentru repararea pagubei fiind, astfel, identic.

46. În sensul că sistemele naționale de drept pot oferi o protecție superioară libertății individuale afectate prin derularea unui proces încheiat cu o soluție de respingere a acuzației în materie penală, se reține Hotărârea din 22 octombrie 2020, pronunțată în cauza *Norik Poghosyan împotriva Armeniei*, paragrafele 33-34, în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a atras atenția asupra particularității sistemului juridic intern armean, care oferă unei persoane achitate dreptul la despăgubire ca urmare a privării sale ilegale de libertate. Aceste dispoziții au fost interpretate de Curtea de Casație din Armenia, în decizia sa din 1 iulie 2011, ca îndreptățind o persoană achitată la o despăgubire integrală pentru prejudiciul material suferit „ca urmare a privării sale ilegale de libertate”. În consecință, normele relevante operează în sensul că orice detenție a unei persoane care a fost ulterior achitată este considerată ilegală în virtutea legii. Curtea a observat că, în cazul în care legislația internă prevede că acuzatul are dreptul, în situația unei achitări definitive, să primească despăgubiri pentru detenția sa din cadrul procedurilor precedente, un astfel de drept „automat” la despăgubire nu poate fi în sine considerat ca implicând faptul că detenția în cauză trebuie caracterizată drept „ilegală”. Mai mult, deși nu se poate afirma că art.5 par.5 din Convenție impune un astfel de drept „automat” la despăgubire numai pe motiv că procedura penală a fost încheiată cu achitarea persoanei, *alegerea unor soluții legale care să respecte cerințele acestei norme rămâne o alegere de politică ce urmează să fie stabilită de legislația internă*. În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că, în conformitate cu legislația armeană, reclamantul nu numai că avea dreptul la despăgubiri ca urmare a achitării sale, dar și detenția sa era considerată „ilegală” în sensul dreptului intern.

47. În consecință, Curtea reține că recunoașterea dreptului la despăgubiri în cazul privării *nedrepte* de libertate nu este o consecință a art.5 par.5 din Convenție, ci al art.1 alin.(3), art.23 alin.(1) și art.52 alin.(3) teza întâi din Constituție. Aceste texte constituționale oferă un standard mai înalt de protecție libertății individuale decât cel stabilit de Convenție, dreptul la despăgubire fiind recunoscut atât în privința privării nelegale de libertate, cât și a celei nedrepte dispuse în cursul procesului penal soluționat prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală, sau achitare. Odată oferit acest standard, și în privința acestuia devin aplicabile garanțiile rezultate din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la art.5 par.5 din Convenție.

48. În acest context, Curtea mai reține că dreptul persoanei la despăgubire nu este condiționat de temeiul achitării - art.16 alin.(1) lit.a)-d): a) fapta nu există; b) fapta nu este prevăzută de legea penală ori nu a fost săvârșită cu vinovăția prevăzută de lege; c) nu există probe că o persoană a săvârșit infracțiunea; d) există o cauză justificativă sau de neimputabilitate – tocmai pentru că, în caz contrar, ar fi afectată prezumția de nevinovăție a persoanei prevăzută de art.23 alin.(11) din Constituție. Este de principiu că o hotărâre judecătorească definitivă de achitare se bucură de autoritate de lucru judecat și are drept rezultat menținerea/ prezervarea prezumției de nevinovăție. Or, a face distincție între temeiurile achitării pentru a determina dacă persoana în cauză beneficiază sau nu de dreptul la despăgubire ar însemna să se mențină o umbră de îndoială cu privire la prezumția de nevinovăție.

Aceasta este unică și produce aceleași efecte, indiferent de temeiul achitării. Nici anterior achitării și nici ulterior acesteia nu se pot crea diverse grade de comparație ale nevinovăției.

49. În urma unei achitări definitive, nici exprimarea suspiciunilor cu privire la nevinovăția unui acuzat nu mai este admisibilă. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului consideră că, odată ce achitarea a devenit definitivă - fie și o achitare care oferă învinutului beneficiul îndoielii în conformitate cu art.6 par.2 - exprimarea oricărei suspiciuni de vinovăție, inclusiv cele exprimate în motivele de achitare, este incompatibilă cu prezumția de nevinovăție [Hotărârea din 21 martie 2000, pronunțată în Cauza *Asan Rushiti împotriva Austriei*, paragraful 31, a se vedea și Hotărârea din 25 august 1993, pronunțată în Cauza *Sekanina împotriva Austriei*, paragraful 30]. Dispozitivul hotărârii de achitare trebuie respectată de orice autoritate care se referă direct sau indirect la responsabilitatea penală a părții în cauză [Hotărârea din 27 septembrie 2007, pronunțată în cauza *Vassilios Stavropoulos împotriva Greciei*, paragraful 39]. Prezumția de nevinovăție înseamnă că, în cazul în care a existat o acuzație penală și procedurile penale s-au încheiat printr-o achitare, persoana care a fost subiectul procedurilor penale este nevinovată în fața legii și trebuie să fie tratată într-o manieră compatibilă cu această stare de nevinovăție. În acest sens, prin urmare, prezumția de nevinovăție va subzista după încheierea procedurilor penale, pentru a se asigura că, în ceea ce privește orice acuzație care nu a fost dovedită, nevinovăția persoanei în cauză este respectată [Hotărârea din 12 iulie 2013, pronunțată în Cauza *Allen împotriva Regatului Unit*, paragraful 103].

50. Chiar dacă nici articolul 6 par.2 și nici orice altă dispoziție a Convenției nu conferă unei persoane „acuzate de o infracțiune” dreptul la rambursarea costurilor sale sau dreptul la despăgubire pentru detenția legală preventivă în cazul în care procedurile împotriva sa încetează [Hotărârea din 13 ianuarie 2005, pronunțată în Cauza *Capeau împotriva Belgiei*, paragraful 23], o reglementare națională care a stabilit un drept la despăgubire în caz de achitare, nu o poate condiționa de un anumit temei al achitării. În acest sens, prin Hotărârea din 25 aprilie 2006, pronunțată în Cauza *Puig Panella împotriva Spaniei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că exprimarea unei suspiciuni asupra nevinovăției unui acuzat este acceptată atâta timp cât încetarea procesului penal nu are ca rezultat o decizie pe fondul acuzației, dar astfel de suspiciuni nu pot fi menținute după o achitare care a devenit definitivă [a se vedea și Hotărârea din 13 iulie 2010, pronunțată în cauza *Tendam împotriva Spaniei*]. Prin urmare, cauza *Puig Panella* are în vedere dreptul persoanelor achitate la despăgubire, stabilind că aceste persoane nu pot fi exceptate de la dreptul la despăgubire, pe motiv că nu s-a stabilit că au săvârșit sau nu fapta cu vinovăția cerută de lege, pentru că, în caz contrar, s-ar încălca însăși prezumția lor de nevinovăție. Astfel, chiar dacă această cauză a vizat o anumită categorie de hotărâri de achitare, ceea ce se desprinde, ca principiu, din aceasta este că, indiferent de motivul achitării, prezumția de nevinovăție este menținută, iar aceste persoane trebuie să beneficieze de același tratament juridic sub aspectul dreptului la despăgubire. Ulterior, prin Hotărârea nr.8 din 19 ianuarie 2017, Curtea Constituțională a Spaniei a decis că o interpretare care permite o astfel de despăgubire numai în cazurile de inexistență a faptei penale încalcă dreptul la prezumția de nevinovăție, prevăzută de art.24.2 din Constituția spaniolă. Conform acestei hotărâri, pentru a stabili dacă administrarea justiției este sau nu responsabilă pentru un arest preventiv, nu pot fi folosite argumente care afectează direct sau indirect prezumția de nevinovăție. Astfel, tratamentul juridic al cazurilor de achitare trebuie să fie identic sub aspectul dreptului la despăgubiri al persoanei arestate și, ulterior, achitate.

51. În același sens se reține și Decizia nr.U-III-1839/2006 din 7 mai 2009, pronunțată de Curtea Constituțională a Croației, prin care s-a subliniat că, „în examinarea unei cereri de despăgubire pentru privare nejustificată de libertate în temeiul articolului 480.1.1 din Codul de procedură penală, este irelevantă evaluarea motivelor pentru care a fost dispusă detenția, legalitatea acesteia sau motivele pentru care s-a renunțat la urmărirea penală. În aplicarea dispoziției citate, ceea ce este relevant este rezultatul procedurii (faptul că nu a fost inițiată urmărirea penală împotriva persoanei care a fost deținută sau că s-a renunțat la urmărirea penală prin hotărâre definitivă sau că persoana a fost achitată definitiv sau acuzațiile împotriva sa au fost respinse)”.

52. În schimb, atunci când procesul penal este soluționat prin aplicarea uneia dintre cauzele de încetare [art.16 alin.(1) lit.e)-j) din Codul de procedură penală], care în sine împiedică instanța să soluționeze fondul cauzei, dreptul la repararea pagubei nu subzistă pentru că acuzația penală nu a fost soluționată pe fond, procesul penal încetând din motive procedurale sau substanțiale care au împiedicat soluționarea sa. În aceste cazuri, persoana poate solicita continuarea procesului penal, conform art.18 din Codul de procedură penală, pentru a obține o soluție de achitare, care dă dreptul la despăgubiri. Desigur, dreptul la repararea pagubei este și rămâne garantat în situația în care privarea de libertate a fost dispusă cu încălcarea legii într-o cauză soluționată prin aplicarea motivelor de încetare a procesului penal sau prin condamnarea persoanei.

53. Având în vedere cele expuse, Curtea constată că soluția legislativă din cuprinsul art.539 din Codul de procedură penală, care exclude dreptul la repararea pagubei în cazul privării de

libertate dispuse în cursul procesului penal soluționat prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală, sau achitare încalcă art.1 alin.(3), art.23 alin.(1) și art.52 alin.(3) teza întâi din Constituție.

54. Referitor la autoritatea competentă să constate privarea nelegală de libertate care dă dreptul la repararea pagubei, Curtea, în jurisprudența sa, a reținut că art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală condiționează repararea pagubei în cazul privării nelegale de libertate de stabilirea acesteia prin ordonanță a procurorului, prin încheierea definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară, precum și prin încheierea definitivă sau hotărârea definitivă a instanței de judecată investite cu judecarea cauzei, după caz. Această condiționare instituie, în sarcina organelor judiciare anterior referite, o *obligație de a se pronunța prin încheieri definitive, conform textului criticat, cu privire la caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate dispuse pe parcursul procesului penal, inclusiv în etapele anterioare celei în care se pronunță hotărârea definitivă și care au făcut obiectul controlului pe calea contestației, sau care ar fi putut fi contestate, conform prevederilor art.204-206 din Codul de procedură penală*. De asemenea, aceasta presupune obligația instanței de judecată care se pronunță prin hotărâre definitivă asupra cauzei de a stabili caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate [Decizia nr.48 din 16 februarie 2016, paragraful 12]. Curtea a constatat că obligația organelor judiciare, prevăzute la art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală, de a se pronunța, prin hotărârile definitive pe care le pronunță, cu privire la legalitatea măsurilor preventive privative de libertate dispuse pe parcursul procesului penal este în acord cu standardul de protecție prevăzut la art.5 din Convenție [paragraful 17]. *Modalitatea în care organele judiciare enumerate în cuprinsul dispozițiilor art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală își îndeplinesc această obligație nu constituie o problemă de constituționalitate a textului criticat, ci reprezintă un aspect ce vizează interpretarea și aplicarea legii* [Decizia nr.48 din 16 februarie 2016, paragraful 18; în același sens, a se vedea și Decizia nr.179 din 29 martie 2016, paragraful 20, Decizia nr.271 din 10 mai 2016, paragraful 21, și Decizia nr.133 din 9 martie 2017, paragraful 19]. Prin urmare, în ipoteza privării de libertate dispuse în cursul procesului penal soluționat prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală, sau achitare, valorificarea dreptului la repararea pagubei în fața instanței civile va avea ca temei respectiva ordonanță de clasare sau hotărâre judecătorească de achitare.

55. În final, Curtea subliniază că toate statele membre ale Consiliului Europei care au răspuns solicitării Curții Constituționale a României [Austria, Azerbaidjan, Bulgaria, Cehia, Croația, Germania, Letonia, Liechtenstein, Republica Moldova, Polonia, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia, Turcia și Țările de Jos], la care se adaugă și Armenia, au reglementat în legislația lor națională dreptul la repararea pagubei cauzată de o măsură preventivă privativă de libertate luată în mod „legal”, urmată însă de o netrimiteră în judecată/ achitare, ca o măsură asimilată/ particulară privării nelegale de libertate. Acest drept la despăgubiri în situația dată nu reprezintă o exigență a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, reglementarea acestuia, astfel cum s-a arătat și în prezenta decizie, intrând în marja de apreciere a statelor. Aceste state au reglementat în legislația lor internă și cazuri în care nu se acordă această despăgubire, respectiv în situația în care persoana în cauză a stânjenit, a indus în eroare sau a provocat ea însăși luarea măsurii preventive. Aceasta este, însă, o situație de excepție, regula reprezentând-o dreptul la despăgubire. Totodată, de principiu, indiferent de temeiurile achitării, regula este aceea a afirmării dreptului la despăgubire.

56. Pentru considerentele expuse mai sus, în temeiul art.146 lit.d) și al art.147 alin.(4) din Constituție, al art.1-3, al art.11 alin.(1) lit.A.d) și al art.29 din Legea nr.47/1992, cu majoritate de voturi,

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

În numele legii

Decide:

Admite excepția de neconstituționalitate ridicată de Cristian Marius Niță în Dosarul nr.5090/63/2017 al Tribunalului Dolj – Secția I civilă și constată că soluția legislativă din cuprinsul art.539 din Codul de procedură penală care exclude dreptul la repararea pagubei în cazul privării de libertate dispuse în cursul procesului penal soluționat prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală, sau achitare este neconstituțională.

Definitivă și general obligatorie.

Decizia se comunică celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Tribunalului Dolj – Secția I civilă și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Pronunțată în ședința din data de 3 martie 2021.

OPINIE SEPARATĂ

În dezacord cu soluția pronunțată de Curtea Constituțională, cu majoritate de voturi, de admitere a excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art.539 din Codul de procedură penală - în sensul că soluția legislativă din cuprinsul textului de lege menționat care exclude dreptul la repararea pagubei în cazul privării de libertate dispuse în cursul procesului penal soluționat prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală, sau achitare este neconstituțională -

considerăm că excepția de neconstituționalitate se impunea a fi respinsă, ca neîntemeiată, întrucât:

- Extinderea cazurilor de răspundere civilă delictuală obiectivă a statului dincolo de sfera de aplicare a noțiunii autonome de eroare judiciară - noțiune reglementată în prevederile art.52 alin.(3) din Constituție, respectiv, în cele ale art.5 paragraful 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și ale art.3 din Protocolul nr.7 la Convenție - este și trebuie să rămână în competența exclusivă a legiuitorului;

- Or, Curtea a extins sfera de aplicare a dreptului la repararea de către stat a pagubei, creând un caz nou de eroare judiciară - și anume privarea de libertate dispusă în cursul procesului penal soluționat prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală, sau achitare -, deși instanța constituțională nu are niciun temei, nici în Constituție, nici în Convenție, pentru a sancționa opțiunea legiuitorului, încălcând astfel competența acestuia în materia răspunderii statului pentru erorile judiciare;

- Prin crearea acestui nou caz de eroare judiciară care dă dreptul la despăgubire, Curtea nu poate susține, în mod întemeiat, că privarea legală de libertate a unei persoane ar deveni „nelegală” ca urmare a soluționării procesului penal prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală, sau achitare (atât în raport de conținutul cazurilor prevăzute de dispozițiile art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Cod, cât și de momentul la care acestea pot interveni);

- Reglementarea de către legiuitor în dispozițiile art.539 din Codul de procedură penală a dreptului la repararea pagubei numai în beneficiul persoanei care în cursul procesului penal a fost privată nelegal de libertate, iar nu și în favoarea persoanei care a fost supusă unei privări de libertate dispuse în conformitate cu legea, constituie punerea în aplicare a prevederilor art.52 alin.(3) din Constituție și, respectiv, a celor ale art.5 paragraful 5 din Convenție, textul de lege analizat aflându-se, totodată, într-o relație de interdependență și cu dispozițiile art.540-542 din Codul de procedură penală care vizează expres numai măsurile de reținere și arestare dispuse în mod „nelegal”;

- Mai mult, Curtea a statuat, în mod constant, în jurisprudența sa că nu își poate asuma rolul de a crea, de a abroga sau de a modifica o normă juridică spre a îndeplini rolul de legislator pozitiv, ceea ce înseamnă că nu se poate substitui legiuitorului pentru a adăuga noi cazuri de eroare judiciară celor prevăzute de lege, întrucât ar contraveni prevederilor art.61 alin.(1) din Constituție, potrivit cărora „Parlamentul este [...] unica autoritate legiuitoare a țării”.

*
* *
*

1. Codul de procedură penală reglementează materia **erorii judiciare** în Partea specială, în capitolul VI, intitulat „Procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de eroare judiciară sau în caz de privare nelegală de libertate ori în alte cazuri”, al titlului IV - „Proceduri speciale”. Spre deosebire de **Codul de procedură penală din 1968**, care prevedea într-un singur articol - și anume, în **art.504** - toate cazurile care dădeau dreptul la repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare săvârșite în procese penale, **noul Cod de procedură penală** reglementează separat aceste cazuri în dispozițiile **art.538** - „Dreptul la repararea pagubei în caz de **eroare judiciară**” - și ale **art.539** - „Dreptul la repararea pagubei în cazul **privării nelegale de libertate**”.

2. Având în vedere terminologia folosită în denumirile capitolului VI și ale art.538 și 539 din Codul de procedură penală, se ridică întrebarea dacă, **în materie penală**, înțelesul noțiunii de **eroare judiciară** se reduce la condamnarea definitivă pe nedrept a unei persoane, prevăzută de dispozițiile art.538 din Cod, cu excluderea privării nelegale de libertate, reglementată de prevederile art.539 din Cod, sau aspectul terminologic în discuție constituie o simplă abatere de la o exprimare juridică riguroasă. De altfel, în ceea ce privește redactarea normelor din materia analizată, observăm că textul art.538 din Codul de procedură penală folosește termenul de „condamnare” și în privința luării măsurilor educative privative de libertate, ceea ce constituie, în mod evident, o inadvertență, prin „condamnare”

înțelegându-se numai aplicarea unei pedepse. De asemenea, denumirea capitolului VI al titlului IV din Partea specială a noului Cod de procedură penală anunță că reglementează procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale și „în alte cazuri”, dar capitolul respectiv nu cuprinde decât prevederi referitoare la „eroarea judiciară” și la „privarea nelegală de libertate”, ceea ce înseamnă că, oricum, denumirea capitolului menționat este - și din punct de vedere al tehnicii legislative - neriguroasă.

3. Din jurisprudența recentă a Curții Constituționale, observăm însă că, întemeindu-se pe prevederile **art.52 alin.(3) din Constituție** referitor la răspunderea patrimonială a statului pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare, Curtea a lămurit pe deplin **sfera de aplicare a noțiunii de eroare judiciară în materie penală**.

4. În acest sens, avem în vedere **Decizia nr.45 din 30 ianuarie 2018**, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.199 din data de 5 martie 2018, prin care Curtea a statuat că, **în materie penală, există „o răspundere civilă obiectivă a statului pentru eroare judiciară săvârșită în condițiile art.538 și 539 din Codul de procedură penală”** (paragraful 216). De asemenea, prin decizia citată (paragraful 217), Curtea a constatat că **„noțiunea de eroare judiciară, astfel cum este normativizată în art.52 alin.(3) din Constituție, este o noțiune autonomă, ea trebuind interpretată atât în litera, cât și în spiritul Constituției”** (cu privire la interpretarea textelor constituționale, a se vedea și Decizia Curții Constituționale nr.22 din 17 ianuarie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.160 din 9 martie 2012).

5. Curtea a reținut că dispozițiile **art.96 din Legea nr.303/2004** privind statutul judecătorilor și procurorilor (republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.826 din 13 septembrie 2005) reglementează **răspunderea patrimonială a statului pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare**, precum și **acțiunea în regres** a statului împotriva judecătorilor și procurorilor care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență (paragraful 207). Curtea a constatat că, **în materie penală, dreptul persoanei vătămate la repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare săvârșite în procesele penale este reglementat, în prezent, de Codul de procedură penală, potrivit dispozițiilor art.538 alin.(1) și (2) și ale art.539 alin.(1) din Cod**, acest din urmă text prevăzând că **are dreptul la repararea pagubei și persoana care, în cursul procesului penal, a fost privată nelegal de libertate** (paragraful 208).

6. Tot prin decizia mai sus menționată, Curtea a statuat că **noțiunea de eroare judiciară presupune o abatere de o anumită gravitate de la interpretarea și aplicarea normelor legale, indiferent că sunt de procedură sau substanțiale, dar care produce consecințe grave asupra drepturilor și libertăților fundamentale. Dacă în privința drepturilor absolute orice abatere produce consecințe grave, în privința altor categorii de drepturi fundamentale, legiuitorul trebuie să circumscrie condițiile care, întrunite fiind, denotă o încălcare de o gravitate ridicată, aptă/capabilă să producă, la rândul ei, o vătămare de o anumită intensitate** (paragraful 216).

7. Ca urmare a controlului de constituționalitate aprioric efectuat de Curte prin Decizia nr.45 din 30 ianuarie 2018, mai sus citată, dispozițiile **art.96 din Legea nr.303/2004** - modificate prin prevederile **art.I pct.151 din Legea nr.242/2018** pentru modificarea și completarea Legii nr.303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor și publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.868 din data de 15 octombrie 2018 - prevăd, la ora actuală, că **există eroare judiciară atunci când: a) s-a dispus în cadrul procesului efectuarea de acte procesuale cu încălcarea evidentă a dispozițiilor legale de drept material și procesual, prin care au fost încălcate grav drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, producându-se o vătămare care nu a putut fi remediată printr-o cale de atac ordinară sau extraordinară; b) s-a pronunțat o hotărâre judecătorească definitivă în mod evident contrară legii sau situației de fapt care rezultă din probele administrate în cauză, prin care au fost afectate grav drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, vătămare care nu a putut fi remediată printr-o cale de atac ordinară sau extraordinară [alin.(3)], respectiv, că prin Codul de procedură civilă și Codul de procedură penală, precum și prin alte legi speciale pot fi reglementate ipoteze specifice în care există eroare judiciară [alin.(4)], ceea ce înseamnă că legiuitorul are o competență exclusivă în acest sens.**

8. Așa cum a statuat Curtea Constituțională prin Decizia nr.45 din 30 ianuarie 2018, anterior citată, **sfera noțiunii de eroare judiciară în materie penală acoperă atât dispozițiile art.538, cât și pe cele ale art.539 din Codul de procedură penală**. Astfel, dispozițiile **art.538 din Codul de procedură penală**, având titlul marginal „Dreptul la repararea pagubei în caz de eroare judiciară”, reglementează doar o primă **specie/formă de eroare judiciară în materie penală**, și anume **condamnarea definitivă pe nedrept** a unei persoane, care conferă dreptul la repararea pagubei dacă sunt îndeplinite următoarele condiții: a) pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare, indiferent dacă pedeapsa aplicată sau măsura educativă privată de libertate a fost sau nu pusă în executare; b) pronunțarea unei hotărâri definitive de achitare, în urma rejudecării cauzei: după anularea sau desființarea hotărârii de condamnare pentru un fapt nou sau recent descoperit care dovedește că s-a

produs o eroare judiciară; ori în cazul redeschiderii procesului penal cu privire la condamnatul judecat în lipsă; c) persoana să nu fi determinat condamnarea prin declarații mincinoase ori în orice alt fel, în afara cazurilor în care a fost obligată să procedeze astfel; d) persoanei condamnate să nu îi fie imputabilă în tot sau în parte nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut.

9. În cazul acestei prime forme de eroare judiciară, pentru a exista dreptul la repararea pagubei, este necesar ca mai întâi să fi fost pronunțată o hotărâre definitivă de condamnare. Nu are relevanță modalitatea de executare ori de individualizare a pedepsei, dacă pedeapsa aplicată este cu executare în regim de detenție ori cu suspendarea executării. Ceea ce conduce la nașterea dreptului de reparare a pagubei este ca, după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, să se procedeze la rejudecarea cauzei și în rejudecare să fie pronunțată o soluție de achitare. De asemenea, textul prevede în mod expres că nu are relevanță dacă hotărârea a fost pusă sau nu în executare. Cu alte cuvinte, nu executarea unei pedepse naște dreptul la repararea pagubei, ci condamnarea pe nedrept. Condamnarea trebuie să fie definitivă, astfel că nu va fi despăgubită persoana care a fost condamnată în primă instanță și apoi achitată ca urmare a judecării în căile de atac. Rejudecarea cauzei poate avea loc după admiterea unei căi extraordinare de atac sau a unei cereri de redeschidere a procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate, așa cum menționează expres dispozițiile art.538 alin.(2) din Codul de procedură penală. În ceea ce privește faptul nou sau recent descoperit, acesta nu trebuie, în mod evident, să fi existat la momentul soluționării definitive a cauzei sau să fi fost cunoscut de instanță la soluționarea acesteia, astfel că nu se pune problema reaprecierii probelor deja administrate, ci norma analizată vizează situații noi sau recent descoperite. Soluția după rejudecare trebuie să fie una de achitare, iar nu de încetare a procesului penal. Textul nu face distincție cu privire la temeiurile achitării. O condiție importantă, neprevăzută de codul anterior, este aceea ca persoana care solicită repararea pagubei să nu fi determinat condamnarea prin declarații mincinoase ori în orice alt fel, în afara cazurilor în care a fost obligată să procedeze astfel. Spre exemplu, nu va fi îndreptățit la repararea pagubei acela care a recunoscut săvârșirea faptei în procedura de recunoaștere a învinuirii ori care a inițiat un acord de recunoaștere a vinovăției, știind că este nevinovat, dacă aceste proceduri au fost urmate prin manifestarea sa de voință nevinovată. Va fi însă îndreptățit la repararea pagubei acela care a fost silit să recunoască săvârșirea faptei, deși nevinovat, ca urmare a unor acțiuni de amenințare ori șantaj provocate direct sau indirect de autorul real al faptei. De asemenea, nu este îndreptățită la repararea pagubei nici persoana condamnată căreia îi este imputabilă în tot sau în parte nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut [referirea în dispozițiile art.538 alin.(4) din Codul de procedură penală și la faptul „recent descoperit” este, evident, inutilă]. Spre exemplu, nu va fi îndreptățită la repararea pagubei persoana care, deși cunoștea faptul că declarația unui martor este mincinoasă, nu a învederat acest lucru organelor judiciare după ce a luat cunoștință de acest aspect.

10. Dispozițiile **art.539 din Codul de procedură penală** privesc o a doua **specie/formă de eroare judiciară în materie penală** care dă naștere dreptului la repararea pagubei, și anume **privarea nelegală de libertate** a persoanei în cursul procesului penal. Astfel, în temeiul prevederilor art.539 alin.(1) din Codul de procedură penală: *„Are dreptul la repararea pagubei și persoana care, în cursul procesului penal, a fost privată nelegal de libertate.”* Potrivit dispozițiilor art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală, criticate în prezenta cauză, **privarea nelegală de libertate** trebuie să fie stabilită, după caz, prin: 1. ordonanța procurorului; 2. încheierea definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară; 3. încheierea definitivă sau hotărârea definitivă a instanței de judecată investite cu judecarea cauzei.

11. În ceea ce privește măsurile preventive privative de libertate, acestea sunt reținerea, arestarea preventivă și arestul la domiciliu, măsuri a căror executare este reglementată în cuprinsul Legii nr.254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. Observăm că, **tot din considerente de politică penală, legiuitorul nu mai prevede în noul Cod de procedură penală posibilitatea declanșării procedurii și în situația în care persoanei i-a fost restrânsă libertatea în mod nelegal.** În același sens este și **norma cu caracter de principiu din cuprinsul alin.(5) al art.9 („Dreptul la libertate și siguranță”) din Codul de procedură penală, care statuează că: „Orice persoană față de care s-a dispus în mod nelegal, în cursul procesului penal, o măsură privativă de libertate are dreptul la repararea pagubei suferite, în condițiile prevăzute de lege.”**

12. Referitor la stabilirea caracterului nelegal al privării de libertate, este necesar ca procurorul să constate că măsura preventivă privativă de libertate - în concret, reținerea - a fost luată în mod nelegal de organele de cercetare penală. Cu privire la celelalte două măsuri, arestarea preventivă și arestul la domiciliu, nu se poate pronunța decât judecătorul - de drepturi și libertăți sau de cameră preliminară, respectiv instanța de judecată. Pentru a se naște dreptul la despăgubire, este necesar ca încheierea sau hotărârea pronunțată de judecător să fie definitivă și să constate că măsura a fost luată, prelungită sau menținută cu încălcarea dispozițiilor legale. Nu se pune problema nelegalității atunci

când măsura a fost luată cu respectarea dispozițiilor legale, însă ulterior s-a apreciat că se impune înlocuirea ei cu o măsură preventivă mai blândă. Așadar, nelegalitatea unei măsuri preventive vizează aspecte ce țin de nerespectarea condițiilor legale de luare, prelungire sau menținere a măsurii respective, caz în care procurorul, judecătorul sau instanța dispune revocarea acesteia.

13. Pentru existența dreptului la despăgubire nu are relevanță dacă ulterior inculpatul este condamnat definitiv pentru infracțiunea pentru care s-a dispus măsura privativă de libertate. Acest aspect poate fi, eventual, luat în considerare la stabilirea cuantumului despăgubirilor, dar nu în ceea ce privește existența dreptului, deoarece textul art.539 din Codul de procedură penală nu condiționează dreptul la despăgubire de stabilirea nevinovăției persoanei respective.

14. Așadar, **caracterul nelegal al privării de libertate nu rezultă implicit din soluția dispusă de organele judiciare enumerate de dispozițiile art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală, ci trebuie stabilit expres de către aceste organe judiciare prin actele jurisdicționale prevăzute în textul de lege menționat.**

15. În acest sens, prin **Decizia nr.15 din 18 septembrie 2017**, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.946 din 29 noiembrie 2017, pronunțată în recurs în interesul legii, **Înalta Curte de Casație și Justiție** a stabilit că, **în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală, caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate trebuie să fie constatat explicit prin actele jurisdicționale prevăzute în cuprinsul textului de lege menționat. În același timp, Înalta Curte a reținut că hotărârea judecătorească de achitare, prin ea însăși, nu poate constitui temei al stabilirii caracterului nelegal al măsurii privative de libertate.**

16. Prin decizia precitată, Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii a reținut că sintagma „instanța de judecată investită cu judecarea cauzei” se referă doar la instanța penală investită cu judecarea cauzei în primă instanță sau apel ori, eventual, cu o cale extraordinară de atac. Nu se poate admite că legiuitorul, folosind această sintagmă, a avut în vedere și o instanță civilă, întrucât instanța investită cu judecarea cauzei este cea competentă să soluționeze conflictul de drept penal dedus judecării, în fața căreia s-a exercitat acțiunea penală și care a luat una dintre măsurile preventive privative de libertate prevăzute în Codul de procedură penală. De altfel, din cuprinsul dispoziției citate reiese că legiuitorul a enumerat organele judiciare penale care au competența de a se pronunța asupra legalității unor astfel de măsuri preventive, precum și actele procesuale prin care o pot face. Pe de altă parte, în dispozițiile Codului de procedură penală, legiuitorul a folosit de fiecare dată sintagma „instanța de judecată” sau „instanța” pentru a desemna instanța penală (spre exemplu, art.206, art.208, art.218 și art.220) și ori de câte ori s-a referit la instanța civilă a denumit-o în mod expres astfel [de exemplu, art.27, art.28, art.397 alin.(5), art.453 alin.(2) și art.600 alin.(3)].

17. Instanța supremă a statuat că organele judiciare penale au obligația de a face un examen al legalității măsurii preventive privative de libertate - pe lângă cel al necesității și proporționalității - în tot cursul procesului penal, cât timp această măsură este în ființă. De asemenea, împotriva încheierilor prin care instanța dispune asupra măsurilor preventive pot formula contestație inculpatul și procurorul. Instanța investită cu soluționarea contestației are obligația de a face un examen al legalității măsurii preventive privative de libertate, putând dispune oricare dintre soluțiile prevăzute de lege. Totodată, încheierile prin care aceste organe judiciare dispun cu privire la măsurile preventive sunt motivate sub toate aspectele, inclusiv în ceea ce privește legalitatea luării, prelungirii ori menținerii acestora. În final, dacă măsura preventivă privativă de libertate se menține până la soluționarea pe fond a cauzei, instanța investită cu soluționarea acesteia este obligată să facă o nouă evaluare cu privire la legalitatea măsurii preventive, conform dispozițiilor art.399 alin. (1) din Codul de procedură penală.

18. Rezultă așadar că organele judiciare penale au obligația de a se pronunța cu privire la legalitatea măsurii preventive privative de libertate. Or, pornind de la această premisă legală, care se verifică și în practica instanțelor, se reține că instanțele civile nu pot să efectueze un examen de legalitate asupra măsurilor preventive, atunci când sunt investite cu cererea întemeiată pe dispozițiile art.539 alin.(1) din Codul de procedură penală. Un argument în plus în acest sens este și dispoziția din art.541 alin.(2) din Codul de procedură penală, prin care se prevede că acțiunea pentru repararea pagubei poate fi introdusă în termen de 6 luni de la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată, precum și a ordonanței sau încheierii organelor judiciare prin care s-a constatat eroarea judiciară, respectiv privarea nelegală de libertate.

19. În fine, pentru situația în care o persoană ar fi reținută/arestată în afara oricărui cadru legal, respectiv în cursul procesului, cu toate fazele acestuia (urmărire penală, cameră preliminară, judecată sau executare), vor fi incidente dispozițiile Codului penal care sancționează aceste fapte ca infracțiune, respectiv infracțiunea de lipsire de libertate în mod ilegal prevăzută de dispozițiile art.205 din Codul

penal. Or, în această situație, caracterul nelegal al reținerii/arestării se constată chiar în cadrul procesului penal în care se anchetează respectiva infracțiune.

20. În ceea ce privește hotărârea penală definitivă de achitare, Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii a reținut că aceasta nu poate conferi, implicit, caracter nelegal măsurii privative de libertate. Instanța supremă a subliniat că organele judiciare penale au obligația să se pronunțe asupra legalității măsurilor preventive privative de libertate atunci când sunt sesizate pentru luarea, prelungirea, înlocuirea, revocarea sau încetarea de drept ori când efectuează verificarea din oficiu a măsurii preventive, precum și în situația în care s-a exercitat calea de atac a contestației. De asemenea, instanța investită cu soluționarea în fond a cauzei are obligația, conform prevederilor art.399 alin.(1) din Codul de procedură penală, să se pronunțe prin hotărâre asupra menținerii, revocării, înlocuirii ori încetării de drept a măsurii preventive dispuse pe parcursul procesului penal cu privire la inculpat. În cazul în care instanța pronunță o soluție de achitare, măsura preventivă privativă de libertate dispusă în cauză încetează de drept, potrivit dispozițiilor art.241 alin.(1) lit.b) din Codul de procedură penală, instanța având obligația de a dispune punerea în libertate a inculpatului, în temeiul prevederilor art.399 alin.(2) din Codul de procedură penală.

21. Referitor la soluțiile pronunțate de instanță pe fondul cauzei, s-a reținut că, potrivit prevederilor art.396 alin.(5) din Codul de procedură penală, achitarea inculpatului se pronunță în cazurile prevăzute de dispozițiile art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală [a) fapta nu există; b) fapta nu este prevăzută de legea penală ori nu a fost săvârșită cu vinovăția prevăzută de lege; c) nu există probe că o persoană a săvârșit infracțiunea; d) există o cauză justificativă sau de neimputabilitate]. Pe de altă parte, potrivit prevederilor art.396 alin.(2) din Codul de procedură penală, condamnarea se pronunță dacă instanța constată, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat.

22. Așa fiind, soluțiile prezentate mai sus se pronunță de către instanță după parcurgerea tuturor fazelor procesului penal, în urma administrării complete a probatorului. Or, potrivit dispozițiilor art.202, art.209, art.218 și ale art.223 din Codul de procedură penală, reținerea, arestul la domiciliu sau arestarea preventivă pot fi luate numai dacă din probe rezultă suspiciunea rezonabilă că inculpatul a săvârșit o infracțiune. Așadar, standardul probatorului pentru luarea unei măsuri preventive privative de libertate este mult mai scăzut decât cel necesar pentru pronunțarea unei hotărâri de condamnare, situație în care din probatoriul administrat trebuie să rezulte dincolo de orice îndoială rezonabilă că fapta există, este infracțiune și a fost săvârșită de condamnat.

23. Prin Decizia nr.15 din 18 septembrie 2017, anterior citată, Înalta Curte de Casație și Justiție a invocat și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care, interpretând dispozițiile art.5 paragraful 1 din Convenție, a stabilit că faptele care dau naștere la bănuieli care justifică arestarea persoanei în cauză nu trebuie să fie de același nivel ca acelea necesare pentru justificarea unei condamnări sau chiar pentru a fundamenta o anumită acuzație; acestea au a fi probate în faza ulterioară a urmăririi penale angajate împotriva persoanei reținute. Absența inculpării sau a trimerii în judecată a acestei persoane nu presupune, în mod necesar, că o privire de libertate pentru existența unor bănuieli legitime de săvârșire a unei infracțiuni nu ar fi conformă scopului dispozițiilor art.5 paragraful 1 lit.c); existența acestui scop trebuie privită independent de realizarea lui, pentru că textul discutat nu impune ca poliția sau autoritatea care dispune arestarea să fi adunat probe suficiente pentru a formula o acuzație completă, fie în momentul arestării, fie pe timpul reținerii provizorii, care este limitată în timp (Hotărârea din 28 octombrie 1994, pronunțată în Cauza *Murray împotriva Regatului Unit*).

24. Prin Hotărârea din 25 august 1987, pronunțată în Cauza *Nolkenbockhoff împotriva Germaniei*, Curtea de la Strasbourg a statuat că nicio clauză din Convenție nu dă acuzatului un drept la reparație pentru detenție provizorie legală, nici chiar în ipoteza închiderii urmăririi penale angajate împotriva persoanei. Prin Hotărârea din 30 mai 1989, pronunțată în Cauza *Brogan și alții împotriva Regatului Unit*, s-a stabilit că interogarea unui suspect despre care exista o suspiciune întemeiată că a comis o infracțiune care justifică arestarea este o cauză legitimă pentru arestarea și privarea de libertate în cazul în care scopul interogatoriului era acela de a risipi sau confirma existența unei suspiciuni întemeiate; condiția este aceea ca persoana să fie adusă înaintea unei instanțe cât mai curând posibil. Rezultă că **jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului este în sensul de a acorda despăgubiri doar dacă arestarea sau detenția a avut caracter nelegal, nu și atunci când au existat temeiuri, motive care au condus organele judiciare penale la luarea, în mod legal, a unor măsuri privative de libertate. Cu alte cuvinte, dreptul la repararea pagubei conferit de art.5 paragraful 5 din Convenție este direct și strict condiționat de stabilirea unei arestări nelegale, ilicite, iar această condiție rezultă din chiar redactarea normei convenționale.**

25. Totodată, Curtea de la Strasbourg a arătat că nelegalitatea trebuie demonstrată și trebuie să rezulte în mod clar din încălcări determinate ale legii. Astfel, dreptul la despăgubiri nu a

fost recunoscut atunci când, de pildă: s-a observat că, în hotărârea de achitare, s-a menționat expres că măsura arestării preventive a fost prelungită în cursul urmăririi penale și menținută în cursul judecății, în condițiile prevăzute de lege; din actele dosarului penal rezulta că legalitatea măsurii privative de libertate a fost verificată de către instanțele de judecată, până la momentul înlocuirii sale cu o măsură mai ușoară, iar considerentele pentru care s-a dispus înlocuirea arestului preventiv nu au avut în vedere caracterul nelegal al măsurii; la data privării de libertate, măsura arestării preventive a fost luată de instanța penală, ulterior prelungită de către aceleași instanțe și confirmată prin respingerea căilor de atac declarate; luarea măsurii arestării preventive era justificată de necesitatea finalizării cercetării penale, de sustragerea de la urmărire penală a reclamantului; în raport cu complexitatea cauzei, existau probe sau indicii temeinice în sensul că inculpatul a săvârșit fapta penală pentru care a fost cercetat, iar lăsarea sa în libertate prezenta pericol pentru ordinea publică; modalitatea de desfășurare a activității infracționale justifica această măsură.

26. Astfel, Înalta Curte de Casație și Justiție a concluzionat, prin Decizia nr.15 din 18 septembrie 2017, anterior citată, că **pronunțarea unei hotărâri de achitare nu atribuie implicit și un caracter nelegal măsurii preventive privative de libertate dispuse în cauza respectivă. Caracterul nelegal al măsurii preventive dispuse în cauză trebuie stabilit doar de către organele judiciare penale enumerate în dispozițiile art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală, prin actele procesuale menționate în acesta. Caracterul nelegal al măsurii preventive privative de libertate nu poate fi dedus din soluția pronunțată în soluționarea conflictului de drept penal de către instanța investită cu soluționarea în fond a cauzei, ci trebuie constatat de către organele competente prin raportare la prevederile legale aplicabile în materie.**

27. Revenind asupra prevederilor **art.52 alin.(3) din Constituție** - pe care le considerăm **cheia de boltă a înțelegerii materiei analizate** în cauza de față, observăm că acestea stabilesc că: *„Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență”*, în timp ce dispozițiile fostului **art.48 alin.(3) din Legea fundamentală**, în forma anterioară revizuirii din 2003, prevedeau că: *„Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare săvârșite în procesele penale.”*

28. Curtea Constituțională a reținut, în jurisprudența sa, că dispozițiile **art.52 alin.(3) din Legea fundamentală** consacră **principiul răspunderii obiective a statului** sub aspectul reparațiilor pe care societatea este datorare să le acorde în cazul erorilor comise în sistemul judiciar, context în care conferirea către stat - în exclusivitate - a calității de debtor al obligației de dezdăunare este de natură să înlătorească riscul creditorului de a nu-și putea valorifica creanța (Decizia nr.633 din 24 noiembrie 2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.1138 din 15 decembrie 2005).

29. Prin sintagma **„potrivit legii”** din cuprinsul fostului **art.48 alin.(3)**, respectiv, **„în condițiile legii”** - sintagmă folosită în dispozițiile actualului **art.52 alin.(3) fraza a doua - , Constituția a lăsat și lasă la opțiunea legiuitorului stabilirea condițiilor procedurale** în care dreptul la reparație poate fi exercitat (Decizia nr.45 din 10 martie 1998, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.182 din 18 mai 1998, Decizia nr.107 din 1 iulie 1999, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.354 din 27 iulie 1999, Decizia nr.124 din 27 iunie 2000, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.393 din 23 august 2000, Decizia nr.172 din 23 mai 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.470 din 16 august 2001, Decizia nr.199 din 21 iunie 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.521 din 30 august 2001, Decizia nr.255 din 20 septembrie 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.837 din 27 decembrie 2001, Decizia nr.417 din 14 octombrie 2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.1044 din 11 noiembrie 2004, Decizia nr.221 din 21 aprilie 2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.516 din 17 iunie 2005, și Decizia nr.78 din 5 februarie 2008, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.152 din 28 februarie 2008, Decizia nr.885 din 6 iulie 2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.582 din 17 august 2010, Decizia nr.788 din 17 noiembrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.143 din 24 februarie 2016, Decizia nr.48 din 16 februarie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.346 din 5 mai 2016, Decizia nr.179 din 29 martie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.306 din 21 aprilie 2016, Decizia nr.271 din 10 mai 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.519 din 11 iulie 2016, Decizia nr.435 din 21 iunie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.702 din 9 septembrie 2016, și Decizia nr.133 din 9 martie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.364 din 16 mai 2017).

30. Interpretarea dată de Curtea Constituțională, în jurisprudența sa anterioară, este în concordanță și cu prevederile **art.3 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale**, care reglementează **dreptul la despăgubiri în caz de condamnare pe nedrept**, astfel: *„Atunci când o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau*

când este acordată grațierea, pentru că un fapt nou sau recent descoperit dovedește că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pedeapsă din cauza acestei condamnări este despăgubită conform legii ori practicii în vigoare în statul respectiv, cu excepția cazului în care se dovedește că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut îi este imputabilă în tot sau în parte.” Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, dispozițiile art.3 din Protocolul nr.7 la Convenție sunt aplicabile numai în cazul în care condamnarea inițială a fost infirmată în temeiul unui fapt nou sau recent descoperit, care demonstrează de o manieră concludentă că procedura inițială a fost grav viciată de o eroare a procesului judiciar. Curtea de la Strasbourg consideră că intenția redactorilor art.3 din Protocolul nr.7 a fost aceea de a încadra strict câmpul de aplicare a textului menționat, dreptul la despăgubiri fiind exclus în caz de infirmare a condamnării bazată pe alte motive decât cele ce țin de apariția unor fapte noi sau recent descoperite (Decizia cu privire la admisibilitate din 2 noiembrie 2010, cererea nr.32463/06, pronunțată în Cauza *Bachowski împotriva Poloniei*).

31. În cazul în care **eroarea vizează privarea nelegală de libertate**, observăm că devine aplicabilă norma prevăzută de dispozițiile **art.5 paragraful 5 din Convenție**, potrivit căreia: „**Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparație.**” Prevederile **art.5 paragraful 5 din Convenție garantează un drept executoriu la reparație numai victimelor unei arestări sau ale unei detenții în condiții contrare dispozițiilor art.5 paragrafele 1-4**, care stabilesc că: „1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale: a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent; b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege; c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănuși că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia; d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente; e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond; f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să patrundă în mod ilegal pe teritoriul sau împotriva căreia se afla în curs o procedură de expulzare ori de extrădare. 2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa. 3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere. 4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.” Așadar, exigențele art.5 din Convenție condiționează dreptul la reparație de absența unei baze legale în dreptul intern care să legitimeze arestarea/detenția respectivă, pe de o parte, iar, pe de altă parte, de necesitatea stabilirii caracterului nelegal al privării de libertate, din perspectiva încălcării dispozițiilor art.5 paragrafele 1-4 din Convenție, care consacră privarea legală de libertate.

32. Cu privire la aplicabilitatea prevederilor art.5 paragraful 5 din Convenție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat, în jurisprudența sa, că dreptul la despăgubire pentru arestare sau detenție ilegală presupune că a fost stabilită - fie de către instanțele naționale, fie de către Curte - încălcarea unuia dintre paragrafele 1-4 ale art.5 din Convenție (Hotărârea din 18 decembrie 2002, pronunțată în Cauza *N.C. împotriva Italiei*, paragraful 49; Hotărârea din 3 iunie 2003, pronunțată în Cauza *Pantea împotriva României*, paragraful 262; Hotărârea din 8 iulie 2004, pronunțată în Cauza *Vachev împotriva Bulgariei*, paragraful 78; Hotărârea din 12 octombrie 2006, pronunțată în Cauza *Staykov împotriva Bulgariei*, paragraful 107; Hotărârea din 17 ianuarie 2012, pronunțată în Cauza *Stanev împotriva Bulgariei*, paragraful 182).

33. Astfel, în lipsa constatării de către o instanță națională a unei încălcări a oricărei dispoziții de la articolul 5, Curtea însăși trebuie să stabilească existența unei astfel de încălcări pentru ca art.5 paragraful 5 din Convenție să se aplice (Hotărârea din 11 decembrie 2003, pronunțată în Cauza *Yankov împotriva Bulgariei*, paragrafele 190-193; Hotărârea din 21 aprilie 2011, pronunțată în Cauza *Nechiporuk și Yonkalo împotriva Ucrainei*, paragrafele 227 și 229; Decizia din 28 aprilie 2020 cu privire la admisibilitatea cererii nr.1654/15, pronunțată în Cauza *Marko Danija împotriva Elveției*, paragraful 37). Așadar, aplicabilitatea art.5 paragraful 5 din Convenție nu depinde de o constatare la nivel național

a caracterului ilegal al arestării sau detenției sau de dovada că, în cazul încălcării, persoana în cauză ar fi fost eliberată (Hotărârea din 10 decembrie 2002, pronunțată în Cauza *Waite împotriva Regatului Unit*, paragraful 73; Hotărârea din 21 iunie 2005, pronunțată în Cauza *Blackstock împotriva Regatului Unit*, paragraful 51). Prin urmare, chiar dacă arestarea și detenția sunt considerate legale potrivit legislației naționale, poate fi reținută totuși încălcarea prevederilor art.5 paragrafele 1-4, caz în care este aplicabil art.5 paragraful 5 din Convenție (Hotărârea din 11 iulie 2006, pronunțată în Cauza *Harkmann împotriva Estoniei*, paragraful 50).

34. Referitor la calea de atac judiciară, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit, în jurisprudența sa, că dispozițiile art.5 paragraful 5 din Convenție creează un drept direct și executoriu la despăgubire în fața instanțelor naționale (Hotărârea din 16 iunie 2005, pronunțată în Cauza *Stork împotriva Germaniei*, paragraful 122; Hotărârea din 19 februarie 2009, pronunțată în Cauza *A. și alții împotriva Regatului Unit*, paragraful 229).

35. În ceea ce privește existența dreptului la reparație, prevederile art.5 paragraful 5 din Convenție sunt respectate atunci când este posibilă solicitarea de despăgubiri pentru o privare de libertate realizată cu încălcarea condițiilor prevăzute în paragrafele 1, 2, 3 sau 4 ale art.5 din Convenție (Hotărârea din 16 octombrie 2008, pronunțată în Cauza *Lobanov împotriva Rusiei*, paragraful 54; Hotărârea din 8 februarie 2011, pronunțată în Cauza *Michalák împotriva Slovaciei*, paragraful 204), ceea ce presupune că un drept executoriu la despăgubire trebuie să fie disponibil fie înainte, fie după pronunțarea Curții (Hotărârea din 29 noiembrie 1988, pronunțată în Cauza *Brogan și alții împotriva Regatului Unit*, paragraful 67; Hotărârea din 17 ianuarie 2012, pronunțată în Cauza *Stanev împotriva Bulgariei*, paragrafele 183 și 184). În acest sens, Curtea de la Strasbourg a reținut că exercitarea efectivă a dreptului la despăgubire trebuie să fie asigurată cu un suficient grad de certitudine (Hotărârea din 22 februarie 1989, pronunțată în Cauza *Ciulla împotriva Italiei*, paragraful 44; Hotărârea din 26 noiembrie 1997, pronunțată în Cauza *Sakik și alții împotriva Turciei*, paragraful 60), adică despăgubirea trebuie să fie disponibilă atât în teorie (Hotărârea din 15 octombrie 2009, pronunțată în Cauza *Dubovik împotriva Ucrainei*, paragraful 74), cât și în practică (Hotărârea din 18 ianuarie 2007, pronunțată în Cauza *Chitayev și Chitayev împotriva Rusiei*, paragraful 195). Așa fiind, la examinarea cererilor de despăgubire, autoritățile naționale trebuie să interpreteze și să aplice legislația internă în spiritul art.5 din Convenție, fără un formalism excesiv (Hotărârea din 17 martie 2009, pronunțată în Cauza *Houtman și Meeus împotriva Belgiei*, paragraful 46; Hotărârea din 8 decembrie 2011, pronunțată în Cauza *Shulgin împotriva Ucrainei*, paragraful 65; Hotărârea din 12 iunie 2018, pronunțată în Cauza *Fernandes Pedroso împotriva Portugaliei*, paragraful 137).

36. Sub aspectul naturii reparației, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că dreptul la despăgubire se referă în principal la despăgubirea financiară. Acesta nu conferă dreptul de a se asigura eliberarea deținutului, care este reglementat de art.5 paragraful 4 din Convenție. Astfel, luarea în considerare a unei perioade de arest preventiv pentru a evita plata unei amenzi nu echivalează cu o despăgubire în sensul prevederilor art.5 paragraful 5, întrucât nu constituie o măsură de natură pecuniară [Hotărârea din 19 octombrie 2000, pronunțată în Cauza *Wloch împotriva Poloniei (nr.2)*, paragraful 32]. Cu toate acestea, o reducere a pedepsei ar putea constitui despăgubire în sensul art.5 paragraful 5 dacă a fost acordată în mod explicit pentru a permite redresarea în urma încălcării respective și dacă a avut un impact măsurabil și proporțional asupra pedepsei executate de persoana în cauză (Decizia din 8 octombrie 2019 cu privire la admisibilitatea cererii nr.36391/16, pronunțată în Cauza *Porchet împotriva Elveției*, paragrafele 18-25). De asemenea, Curtea de la Strasbourg a statuat că prevederile art.5 paragraful 5 din Convenție cuprind un drept la despăgubire nu numai pentru daunele materiale, ci și pentru orice stres, anxietate și frustrare pe care o persoană le poate avea ca urmare a încălcării altor prevederi din articolul 5 (Hotărârea din 10 noiembrie 2015, pronunțată în Cauza *Sahakyan împotriva Armeniei*, paragraful 29; Hotărârea din 15 martie 2018, pronunțată în Cauza *Teymurazyan împotriva Armeniei*, paragraful 76).

37. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că prevederile art.5 paragraful 5 nu interzic statelor contractante să acorde despăgubiri în funcție de abilitatea persoanei în cauză de a dovedi existența daunelor rezultate în urma încălcărilor. Astfel, Curtea de la Strasbourg a statuat că nu se poate vorbi despre o despăgubire în cazul în care nu există nicio daună materială sau morală de compensat (Hotărârea din 27 septembrie 1990, pronunțată în Cauza *Wassink împotriva Țărilor de Jos*, paragraful 38). Cu toate acestea, instanța de contencios al drepturilor omului a reținut că formalismul excesiv de solicitare a dovezilor daunelor morale rezultate dintr-o detenție ilegală nu respectă dreptul la despăgubire. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că sunt încălcate prevederile art.5 paragraful 5 din Convenție atunci când este refuzat dreptul la reparații unei persoane care a fost deținută înaintea procesului - detenție care s-a dovedit a fi nelegală -, pe motiv că durata reținerii a fost una scurtă și nu a cauzat suferințe fizice și psihice persoanei respective. Curtea de la Strasbourg a subliniat că efectele unei detenții nelegale asupra psihicului unei persoane pot persista mult timp chiar

după eliberare (Hotărârea din 2 septembrie 2010, pronunțată în Cauza *Danev împotriva Bulgariei*, paragrafele 34-35).

38. În ceea ce privește valoarea despăgubirilor, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că prevederile art.5 paragraful 5 din Convenție nu acordă reclamantului dreptul la o anumită valoare a despăgubirilor (Hotărârea din 26 mai 2009, pronunțată în Cauza *Damian-Burueană și Damian împotriva României*, paragraful 89; Hotărârea din 11 aprilie 2006, pronunțată în Cauza *Şahin Çağdaş împotriva Turciei*, paragraful 34). La stabilirea existenței unei nerespectări a dispozițiilor art.5 paragraful 5, Curtea de la Strasbourg are în vedere propria sa practică în temeiul art.41 din Convenție în cazuri similare, precum și elementele de fapt ale cauzei, cum ar fi durata reținerii reclamantului (Hotărârea din 10 iulie 2018, pronunțată în Cauza *Vasilevskiy și Bogdanov împotriva Rusiei*, paragraful 23). Simplul fapt că suma acordată de autoritățile naționale este inferioară celei pe care a acordat-o Curtea în cazuri similare nu reprezintă în sine o încălcare a prevederilor art.5 paragraful 5 (Hotărârea din 20 martie 2018, pronunțată în Cauza *Mehmet Hasan Altan împotriva Turciei*, paragraful 176). Cu toate acestea, despăgubirea care este neglijabilă sau complet disproporțională cu gravitatea nerespectării încalcă cerințele art.5 paragraful 5 din Convenție, deoarece acest lucru face ca dreptul garantat de această normă să fie teoretic și iluzoriu (Decizia Comisiei din 27 noiembrie 1996 cu privire la admisibilitatea cererii nr.28779/95, pronunțată în Cauza *Tara Cumber împotriva Regatului Unit*; Decizia din 28 septembrie 2000 cu privire la admisibilitatea cererii nr.46750/99, pronunțată în Cauza *Joseph Attard împotriva Maltei*; Hotărârea din 10 iulie 2018, pronunțată în Cauza *Vasilevskiy și Bogdanov împotriva Rusiei*, paragrafele 22 și 26). Totodată, o despăgubire nu poate fi considerabil mai mică decât cea acordată de către Curte în cazuri similare (Hotărârea din 17 mai 2011, pronunțată în Cauza *Ganea împotriva Moldovei*, paragraful 30; Hotărârea din 27 septembrie 2011, pronunțată în Cauza *Cristina Boicenco împotriva Moldovei*, paragraful 43). Pot exista diferențe de abordare între evaluarea pierderii statutului de victimă în temeiul dispozițiilor art.5 paragraful 1 din cauza cuantumului despăgubirii acordate la nivel național, pe de o parte, și problema dreptului la despăgubire în temeiul prevederilor art.5 paragraful 5, pe de altă parte (Hotărârea din 5 aprilie 2016, pronunțată în Cauza *Vedat Doğru împotriva Turciei*, paragrafele 40-42 și 63-64; Hotărârea din 10 aprilie 2018, pronunțată în Cauza *Tsvetkova și alții împotriva Rusiei*, paragrafele 157-158).

39. Din acest sumar examen de jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului, observăm că instanța de la Strasbourg este preocupată să verifice în toate cazurile caracterul nelegal al arestării/detenției, din perspectiva încălcării dispozițiilor art.5 paragrafele 1-4 din Convenție și face acest lucru pentru simplul motiv că, în caz contrar, respectiv în cazul unei privări legale de libertate, nu poate activa dispozițiile art.5 paragraful 5 din Convenție în vederea acordării de despăgubiri.

40. Exigențele mai sus menționate caracterizează și aplicarea dispozițiilor art.9 alin.(5) și art.539 din Codul procedură penală, întrucât ambele norme de procedură penală condiționează recunoașterea dreptului la repararea pagubei de stabilirea caracterului nelegal al privării de libertate, după caz, fie prin ordonanța procurorului, fie prin încheiere definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară, fie prin încheiere definitivă sau hotărâre definitivă a instanței investite cu judecarea cauzei. Constatarea nelegalității măsurii privative de libertate trebuie să fie explicită și să rezulte din încălcări determinate ale legii, respectiv din nerespectarea condițiilor legale de luare, prelungire sau menținere a măsurii preventive.

41. În doctrină, în mod constant, s-a arătat că dreptul la despăgubire consacrat de dispozițiile art.539 din Codul de procedură penală, respectiv de prevederile art.5 paragraful 5 din Convenție, subzistă, în condițiile arătate, independent de împrejurarea că la finalul procesului penal inculpatul este achitat sau condamnat definitiv pentru infracțiunea pentru care s-a dispus măsura privativă de libertate, deoarece dispozițiile art.539 din Codul de procedură penală nu condiționează dreptul la despăgubire de stabilirea nevinovăției persoanei respective, ci doar de stabilirea nelegalității privării de libertate, în raport cu normele care o reglementează și cu prevederile art.5 paragrafele 1-4 din Convenție, respectiv ale art.9 alin. (1)-(4) din Codul de procedură penală.

42. Prin urmare, pentru recunoașterea dreptului la repararea pagubei consacrat de dispozițiile art.539 din Codul de procedură penală nu interesează temeiul de drept în baza căruia inculpatul a fost achitat, norma fiind incidentă chiar și în cazul condamnării definitive a persoanei, singura condiție de fond pentru activarea dreptului la despăgubire fiind legată de dovedirea caracterului nelegal al măsurii privative de libertate dispuse față de inculpat în cursul procesului penal. Soluția legislativă reglementată de prevederile art.539 din Codul de procedură penală este confirmată și de dispozițiile art.540 din același Cod - având denumirea marginală „**Felul și întinderea reparației**” - care prevăd expres că „*la stabilirea întinderii reparației se ține seama de durata*

privării nelegale de libertate, precum și de consecințele produse asupra persoanei, asupra familiei celui privat de libertate ori asupra celui aflat în situația prevăzută la art. 538”.

43. Recent, prin **Hotărârea din 22 octombrie 2020, pronunțată în Cauza Norik Poghosyan împotriva Armeniei**, paragrafele 32-34 și 36-38, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reamintit jurisprudența sa în materia dreptului la despăgubiri **în caz de detenție nelegală**. Astfel, prin hotărârea menționată, Curtea de la Strasbourg a reiterat faptul că organele Convenției au refuzat în mod constant să admită cererile persoanelor condamnate în primă instanță ale căror sentințe de condamnare au fost constatate de instanțele de apel ca fiind bazate pe erori de fapt sau de drept (Hotărârea din 10 iunie 1996, pronunțată în *Cauza Benham împotriva Regatului Unit*, paragraful 42). **În mod similar, o perioadă de detenție este, în principiu, „legală” dacă se bazează pe o hotărâre judecătorească. O constatare ulterioară a unei instanțe interne superioare conform căreia o instanță inferioară a comis o greșeală în temeiul legislației interne atunci când a pronunțat respectiva hotărâre nu va afecta neapărat retroactiv valabilitatea respectivei perioade de detenție** (Hotărârea din 9 iulie 2009, pronunțată în *Cauza Mooren împotriva Germaniei*, paragraful 74). În plus, **o condamnare impusă printr-o hotărâre ca urmare a încălcării prevederilor materiale din legislația națională în cadrul procedurii penale nu duce în mod automat la ilegalitatea detenției dispuse în baza acelei hotărâri** (Decizia din 20 noiembrie 2007 cu privire la admisibilitatea cererii nr.45198/04, pronunțată în *Cauza Gruber împotriva Germaniei*). Cu toate acestea, Curtea a considerat că trebuie să se facă distincție între simple greșeli și o negare flagrantă a justiției, care subminează nu numai corectitudinea procesului unei persoane, ci și legalitatea detenției ulterioare, precum și că, în consecință, în astfel de circumstanțe, art.5 paragraful 5 se va aplica numai situațiilor în care detenția a urmat unei condamnări dispuse în cadrul unei proceduri vădit nelegale, care echivalează cu o negare flagrantă a justiției, ceea ce implică în mod automat o încălcare a prevederilor art.5 paragraful 1 din Convenție (Hotărârea din 8 decembrie 2011, pronunțată în *Cauza Shulgin împotriva Ucrainei*, paragrafele 49-58, și Hotărârea din 10 iulie 2018, pronunțată în *Cauza Vasilevskiy și Bogdanov împotriva Rusiei*, paragraful 19).

44. În speță, Curtea a atras atenția asupra **particularității sistemului juridic armean**, și anume asupra prevederilor art.66 alin.(3) din Codul de procedură penală și ale art.1064 din Codul penal, potrivit cărora orice detenție a unei persoane care a fost ulterior **achitată** este considerată **ilegală** în virtutea legii. Curtea a observat faptul că, în cazul în care legislația internă prevede că acuzatul are dreptul, în situația unei achitări definitive, să primească despăgubiri pentru detenția sa din cadrul procedurilor precedente, **un astfel de drept „automat” la despăgubire nu poate fi în sine considerat ca implicând faptul că detenția în cauză trebuie caracterizată drept „ilegală”**. Mai mult, **deși nu se poate spune că prevederile art.5 paragraful 5 din Convenție impun un astfel de drept „automat” la despăgubire numai pe motiv că procedura penală a fost încheiată cu achitarea persoanei, alegerea unor soluții legale care să respecte cerințele acestei norme rămâne o alegere de politică ce urmează să fie stabilită de legislația internă**.

45. Curtea de la Strasbourg a reiterat că, în primul rând, este obligația autorităților naționale, în special a instanțelor judecătorești, să interpreteze și să aplice legislația internă [Hotărârea din 24 ianuarie 2017, pronunțată în *Cauza Paradiso și Campanelli împotriva Italiei*, paragraful 169]. Mai mult, cu privire la chestiunea de a stabili dacă detenția este sau nu „legală”, inclusiv dacă respectă „o procedură prevăzută de lege”, Convenția face, în esență, trimitere la legislația națională și stabilește obligația de a se conforma normelor de fond și procedurale ale acesteia și de a nu le lua în considerare pe cele care încalcă Convenția (Hotărârea din 12 mai 2005, pronunțată în *Cauza Öcalan împotriva Turciei*, paragraful 83, și Hotărârea din 28 noiembrie 2017, pronunțată în *Cauza Merabishvili împotriva Georgiei*, paragraful 191).

46. Revenind la jurisprudența Curții Constituționale cu privire la dispozițiile **art.539 din Codul de procedură penală**, observăm că acestea au mai fost supuse controlului de constituționalitate prin raportare la prevederi din Constituție invocate și în prezenta cauză și față de critici similare. Astfel, prin **Decizia nr.133 din 9 martie 2017**, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.364 din 16 mai 2017, Curtea a respins, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate, reținând că dispozițiile art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală sunt similare prevederilor art.504 alin.3 din Codul de procedură penală din 1968, care au fost supuse controlului de constituționalitate prin Decizia nr.417 din 14 octombrie 2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.1044 din 11 noiembrie 2004, Decizia nr.221 din 21 aprilie 2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.516 din 17 iunie 2005, și Decizia nr.78 din 5 februarie 2008, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.152 din 28 februarie 2008, prin care s-a constatat că textul de lege criticat este o concretizare a principiului constituțional consacrat de prevederile art.52 alin.(3) din Constituție și, pe cale de consecință, realizarea dreptului la repararea de către stat a pagubei cauzate prin erorile judiciare are loc în condițiile legii. Prin aceleași decizii, Curtea a reținut că dispozițiile art.504 alin.3 din Codul de procedură penală din 1968 nu numai că nu îngrădesc accesul liber la justiție, ci instituie tocmai normele

procedurale necesare exercitării acestui drept, fiind în deplină concordanță și cu dispozițiile constituționale ale art.126 alin.(2), în temeiul cărora procedura de judecată este prevăzută numai prin lege. De asemenea, Curtea a statuat că reglementarea expresă a actelor procedurale prin care se constată încălcarea libertății individuale nu este de natură a limita accesul liber la justiție al acelor persoane care nu se regăsesc în unul din cazurile enumerate în art.504 alin.3 din Codul de procedură penală din 1968, acestea având posibilitatea de a-și valorifica dreptul în justiție pe alte căi legale, dar în condițiile legii și urmând procedura prevăzută de lege. Liberul acces la justiție semnifică faptul că orice persoană poate sesiza instanțele judecătorești în cazul în care consideră că drepturile și libertățile ori interesele sale legitime au fost încălcate, iar nu faptul că acest acces nu poate fi supus niciunei condiționări, competența de a stabili regulile de desfășurare a procesului în fața instanțelor judecătorești revenindu-i legiuitorului, ceea ce constituie o aplicare a dispozițiilor constituționale cuprinse în art.126 alin.(2). De altfel, în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a statuat că o caracteristică a principiului liberului acces la justiție este aceea că nu este un drept absolut (Hotărârea din 28 mai 1985, pronunțată în *Cauza Ashingdane împotriva Regatului Unit*), de vreme ce acest drept cere, prin însăși natura sa, o reglementare din partea statului și poate face obiectul unor limitări sau condiționări atât timp cât nu este atinsă însăși substanța sa.

47. În continuare, prin Decizia nr.133 din 9 martie 2017, mai sus citată, Curtea a reținut că, prin dispozițiile art.539 alin.(2) din noul Cod de procedură penală, legiuitorul a condiționat repararea pagubei de stabilirea caracterului nelegal al privării de libertate prin ordonanță a procurorului, prin încheierea definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară, precum și prin încheierea definitivă sau hotărârea definitivă a instanței de judecată investite cu judecarea cauzei, după caz. Această condiționare dă naștere, în sarcina organelor judiciare anterior menționate, unei obligații de a se pronunța prin încheieri definitive, conform textului criticat, cu privire la caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate dispuse pe parcursul procesului penal, inclusiv în etapele anterioare celei în care se pronunță hotărârea definitivă și care au făcut obiectul controlului pe calea contestației, sau care ar fi putut fi contestate, conform prevederilor art.204-206 din Codul de procedură penală. De asemenea, aceasta presupune obligația instanței de judecată, care se pronunță prin hotărâre definitivă asupra cauzei, de a stabili caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate.

48. Curtea a constatat că atribuirea de către legiuitor a competenței de a se pronunța asupra legalității măsurilor preventive privative de libertate organelor judiciare care se pronunță în ultimă instanță în cauzele penale a fost realizată în exercitarea competenței sale constituționale reglementată de prevederile art.61 alin.(1) din Constituție. Totodată, Curtea a reținut că stabilirea, prin dispozițiile art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală, a condiției de admisibilitate pentru obținerea despăgubirilor în fața instanței civile, este în acord cu prevederile art.126 alin.(2) din Constituție, conform cărora competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege.

49. De asemenea, Curtea Constituțională a reținut că, prin Hotărârea din 25 august 1987, pronunțată în Cauza *Nolkenbockhoff împotriva Germaniei*, paragraful 36, Curtea de la Strasbourg a statuat că nicio prevedere din Convenție nu dă acuzatului un drept la reparație pentru detenție provizorie legală, nici chiar în ipoteza închiderii urmăririi penale angajate contra persoanei.

50. În aceste condiții, având în vedere, pe de o parte, condiționarea acordării reparațiilor garantate prin prevederile art.5 paragraful 5 din Convenție de constatarea de către o instanță națională a încălcării dispozițiilor art.5 paragrafele 2-4 din Convenție, iar, pe de altă parte, cerința de asigurare efectivă cu un suficient grad de certitudine la nivel național a dreptului la reparații astfel garantat, Curtea Constituțională a constatat că obligația organelor judiciare, prevăzute în dispozițiile art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală, de a se pronunța cu privire la legalitatea măsurilor preventive privative de libertate dispuse pe parcursul procesului penal este în acord cu standardul de protecție impus de prevederile art.5 din Convenție. În acest sens, Curtea Constituțională a statuat, prin decizia mai sus menționată, că **dreptul la repararea pagubei în cazul privării nelegale de libertate, stabilit de dispozițiile art.539 din Codul de procedură penală constituie o preluare, prin normele procesual penale naționale, a prevederilor art.5 paragraful 5 din Convenție.** De asemenea, Curtea Constituțională a reținut că **standardul de protecție prevăzut prin dispozițiile art.5 paragraful 5 din Convenție este unul minim, statele membre fiind îndreptățite să ofere, prin legislația internă (s.n. ceea ce înseamnă că această competență revine exclusiv legiuitorului, iar nu Curții Constituționale pe calea controlului de constituționalitate), o protecție juridică sporită libertății individuale, prin reglementarea dreptului la reparații și în alte situații decât cele expres rezultate din norma de la art.5 paragraful 5 din Convenție.** Curtea Constituțională a reținut însă că modalitatea în care organele judiciare enumerate în cuprinsul dispozițiilor art.539 alin.(2) din Codul de

procedură penală își îndeplinesc această obligație nu constituie o problemă de constituționalitate a textului criticat, ci reprezintă un aspect ce vizează interpretarea și aplicarea legii.

51. De asemenea, prin **Decizia nr.133 din 9 martie 2017**, mai sus citată, Curtea a constatat că **procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de privare nelegală de libertate este o procedură specială, cuprinsă în Codul de procedură penală. Reglementarea procedurii respective prin acest act normativ are relevanță din perspectiva stabilirii regimului juridic specific al acestei forme de răspundere a statului în raport cu regimul altor forme de răspundere juridică, de drept comun, cum ar fi răspunderea civilă delictuală, reglementată prin prevederile art.1349 și art.1357 - art.1380 din noul Cod civil.** Așadar, Curtea a reținut că **procedura stabilită de dispozițiile art.539 din Codul de procedură penală este o procedură specială care derogă de la dreptul comun în temeiul principiului „Specialia generalibus derogant”.** De asemenea, Curtea a reținut că **procedura specială reglementată de prevederile art.539 din Codul de procedură penală vizează exclusiv cazurile de privare nelegală de libertate, iar nu alte drepturi fundamentale ale omului, pentru a căror lezare este necesară invocarea altor temeieri de drept, precum dispozițiile art.252 și art.253 din Codul civil sau ale art.8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care reglementează consecințele încălcării unor drepturi personale nepatrimoniale, precum dreptul la imagine, demnitate, inclusiv dreptul la viață privată.**

52. În același sens sunt și **Decizia nr.48 din 16 februarie 2016**, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.346 din 5 mai 2016, **Decizia nr.179 din 29 martie 2016**, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.306 din 21 aprilie 2016, și **Decizia nr.271 din 10 mai 2016**, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.519 din 11 iulie 2016.

53. Drept urmare, daunele ce pot fi valorificate pe terenul dispozițiilor art.539 din Codul de procedură penală - cu referire la prevederile art.5 paragraful 5 din Convenție - vizează doar pagubele materiale și daunele morale rezultate dintr-o privare nelegală de libertate, scopul urmărit de legiuitor fiind protejarea dreptului la libertate și siguranță. Cu alte cuvinte, **ipoteza normei cuprinsă în dispozițiile art.539 din Codul de procedură penală nu poate fi extinsă, norma având un caracter special în cadrul reglementării. Pe cale de consecință, nici soluțiile preconizate de dispozițiile art.539 din Codul de procedură penală nu pot fi aplicate la alte ipoteze, nevizate de normă.**

54. Întrucât **Curtea Constituțională a constatat, în jurisprudența sa, - până la decizia pronunțată în prezenta cauză - că procedura reparării pagubei materiale și a daunei morale în caz de privare nelegală de libertate este o procedură specială**, cuprinsă în Codul de procedură penală, care vizează **exclusiv** cazurile de **privare nelegală de libertate** (Decizia nr.179 din 29 martie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.306 din 21 aprilie 2016, paragraful 22), considerăm că, prin constatarea neconstituționalității dispozițiilor art.539 din Codul de procedură penală, cu nesocotirea limitelor vizate de capitolul VI al titlului IV - „Proceduri speciale” din Codul de procedură penală, Curtea și-a ignorat propria jurisprudență în materie. În plus, observăm că **prin Decizia nr.136 din 3 martie 2021**, pronunțată în prezenta cauză, **Curtea a constatat ca fiind neconstituționale doar dispozițiile art.539 din Codul de procedură penală, iar nu și prevederile art.9 alin.(5) din Partea generală a aceluiași Cod, ce au un conținut identic**, deși - în raport cu soluția adoptată de Curte - s-ar fi impus, în egală măsură, constatarea neconstituționalității și a acestui din urmă text de lege, având în vedere dispozițiile art.31 alin.(2) din Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, care statuează că: *„În caz de admitere a excepției, Curtea se va pronunța și asupra constituționalității altor prevederi din actul atacat, de care, în mod necesar și evident, nu pot fi dissociate prevederile menționate în sesizare.”* În aceste condiții, norma de principiu din Partea generală a Codului de procedură penală, respectiv art.9 alin.(5), nefiind constatată ca neconstituțională, va crea dificultăți instanțelor de judecată în activitatea de interpretare și aplicare a legii.

55. În concluzie, apreciem că **stabilirea unei proceduri speciale cu privire la repararea pagubei materiale și a daunei morale suferite ca urmare a dispunerii unei măsuri preventive privative de libertate - procedură guvernată de principiul Specialia generalibus derogant și care respectă cerințele prevederilor art.5 paragraful 5 din Convenție și ale art.52 alin.(3) coroborat cu art.23 din Constituție - intră în atribuțiile puterii legiuitoare, reprezentând opțiunea legiuitorului conform politicii penale a statului, excedând astfel competenței Curții Constituționale.**

56. În acest sens sunt și considerentele **Deciziei nr.45 din 30 ianuarie 2018**, anterior citată, prin care Curtea a reținut că „textul constituțional al art.52 alin.(3) [...] a lăsat în **marja de apreciere a legiuitorului configurarea unei soluții legislative care să facă aplicabile prevederile art.52 alin.(3) din Constituție.** [...] Prin urmare, este de **competența exclusivă a legiuitorului să reglementeze sfera răspunderii statului**” (paragraful 213), pentru a oferi cetățeanului garanții puternice în ceea ce privește materia erorilor judiciare. **O asemenea reglementare - care vizează răspunderea civilă**

delictuală obiectivă a statului pentru erorile judiciare, atât în materie penală, cât și în materie extrapenală - „și opțiunea pentru aceasta țin de alegerea și voința corpului legiuitor” (paragraful 216).

*
*
*

Pentru toate aceste motive considerăm că, excepția de neconstituționalitate se impunea a fi respinsă, ca neîntemeiată, întrucât:

- Extinderea cazurilor de răspundere civilă delictuală obiectivă a statului dincolo de sfera de aplicare a noțiunii autonome de eroare judiciară - noțiune reglementată în prevederile art.52 alin.(3) din Constituție, respectiv, în cele ale art.5 paragraful 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și ale art.3 din Protocolul nr.7 la Convenție - este și trebuie să rămână în competența exclusivă a legiuitorului;

- Or, Curtea a extins sfera de aplicare a dreptului la repararea de către stat a pagubei, creând un caz nou de eroare judiciară - și anume privarea de libertate dispusă în cursul procesului penal soluționat prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală, sau achitare -, deși instanța constituțională nu are niciun temei, nici în Constituție, nici în Convenție, pentru a sancționa opțiunea legiuitorului, încălcând astfel competența acestuia în materia răspunderii statului pentru erorile judiciare;

- Prin crearea acestui nou caz de eroare judiciară care dă dreptul la despăgubire, Curtea nu poate susține, în mod întemeiat, că privarea legală de libertate a unei persoane ar deveni „nelegală” ca urmare a soluționării procesului penal prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedură penală, sau achitare (atât în raport de conținutul cazurilor prevăzute de dispozițiile art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Cod, cât și de momentul la care acestea pot interveni);

- Reglementarea de către legiuitor în dispozițiile art.539 din Codul de procedură penală a dreptului la repararea pagubei numai în beneficiul persoanei care în cursul procesului penal a fost privată nelegal de libertate, iar nu și în favoarea persoanei care a fost supusă unei privări de libertate dispuse în conformitate cu legea, constituie punerea în aplicare a prevederilor art.52 alin.(3) din Constituție și, respectiv, a celor ale art.5 paragraful 5 din Convenție, textul de lege analizat aflându-se, totodată, într-o relație de interdependență și cu dispozițiile art.540-542 din Codul de procedură penală care vizează expres numai măsurile de reținere și arestare dispuse în mod „nelegal”;

- Mai mult, Curtea a statuat, în mod constant, în jurisprudența sa că nu își poate asuma rolul de a crea, de a abroga sau de a modifica o normă juridică spre a îndeplini rolul de legislator pozitiv, ceea ce înseamnă că nu se poate substitui legiuitorului pentru a adăuga noi cazuri de eroare judiciară celor prevăzute de lege, întrucât ar contraveni prevederilor art.61 alin.(1) din Constituție, potrivit cărora „*Parlamentul este [...] unica autoritate legiuitoare a țării*”.

JUDECĂTORI,

Dr. LIVIA-DOINA STANCIU

Prof. univ. dr. ELENA-SIMINA TĂNĂȘESCU